

Relationship between Religiosity and Risky Behaviors among Youth in the City of Mashhad

Seyed Alireza Afshani (Ph. D.)¹

Zakieh Nateghi²

Abstract

The aim of this study was to determine the relationship between religiosity and high-risk behaviors among young people in Mashhad. In this study, the incidence of high-risk behaviors and the level of religiosity among the youth of Mashhad and the effect of religiosity on high-risk behaviors were assessed. This research was conducted in a cross-sectional and cross-sectional fashion. Data were collected from 384 young people in Mashhad. Multi-stage cluster sampling method and risk-based behavior assessment tool have been the Iranian youth's risk assessment questionnaire. In this regard, reliability and validity of the scale have been confirmed through Cronbach's alpha and content validity. Cronbach's alpha was more than 0.7 in all constructs and data were analyzed using SPSS and Amos statistical software. The findings showed that risky behaviors among boys were more than girls, but there was no significant difference between boys and girls' religiosity in Mashhad city. There was no significant relationship between age with high-risk behaviors and religiosity. The average of risky behaviors of single young people in terms of tendency towards alcohol, tendency towards violence, tendency to sexual behaviors and high-risk driving tendency higher than married, and average marital religion in all dimensions (except for knowledge dimension) were more than single. The results showed a significant and inverse relation between religiosity and its dimensions with risky behaviors and its dimensions. In other words, increasing the level of religiosity, committing risky behaviors would decrease. In the dimensions of religiosity, the ritual dimension and consequence dimension in general have the highest effect on the variable of risky behaviors.

Keywords: *Religiosity, Risky Behaviors, Alcoholism, Sexual Orientation, Youth.*

1. Correspondent Author: Professor in Sociology, Faculty of Social Sciences, Yazd University, afshanalireza@yazd.ac.ir

2. MA in Social Sciences Research, Yazd University

رابطه دینداری با رفتارهای پرخطر در بین جوانان شهر مشهد

سیدعلیرضا افشانی*، زکيه ناطقی**

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۲۸

چکیده

هدف این پژوهش، تعیین رابطه بین دینداری با رفتارهای پرخطر در بین جوانان شهر مشهد است. در این پژوهش، میزان بروز رفتارهای پرخطر و میزان دینداری در بین جوانان شهر مشهد و تأثیر دینداری بر رفتارهای پرخطر مورد سنجش قرار گرفته است. این پژوهش در قالب یک پیمایش مقطعی انجام شد. جامعه آماری، جوانان ۱۵-۲۹ ساله شهر مشهد هستند که ۳۸۴ نفر از آنها به عنوان نمونه و به صورت نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. برای سنجش رفتارهای پرخطر از پرسشنامه خطرپذیری جوانان ایرانی استفاده شد. در این راستا، پایایی و اعتبار مقیاس از طریق آلفای کرونباخ و روایی محتوا تأیید شده است. آلفای کرونباخ، در همه سازه‌ها بیشتر از ۰/۷ بود و داده‌ها به کمک نرم‌افزار آماری SPSS تحلیل شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که رفتارهای پرخطر در بین پسران بیش از دختران است اما تفاوت معناداری بین دینداری پسران و دختران در شهر مشهد وجود ندارد. همچنین رابطه سن با رفتارهای پرخطر و دینداری معنادار نبود. میانگین رفتارهای پرخطر جوانان مجرد در ابعاد گرایش به الکلی، گرایش به خشونت، گرایش به رفتارهای جنسی و گرایش به رانندگی پرخطر بیشتر از متأهلین و میانگین دینداری متأهلین در همه ابعاد (به جز بعد دانشی) بیشتر از مجردها بود. نتایج نشان داد که بین دینداری و ابعاد آن با رفتارهای پرخطر و ابعاد آن رابطه معکوس و معناداری وجود دارد، به عبارت دیگر با افزایش میزان دینداری، ارتکاب به رفتارهای پرخطر کاهش می‌یابد. در بین ابعاد دینداری، بعد مناسکی و بعد پیامدی در مجموع بیشترین اثر را بر متغیر رفتارهای پرخطر دارد.

کلیدواژه‌ها: دینداری، رفتارهای پرخطر، گرایش به الکلی، گرایش به رفتارهای جنسی، جوانان.

مقدمه و بیان مسئله

جامعه‌شناسان در این مورد توافق دارند که افعال آدمی دارای ویژگی‌هایی است که در این علوم به فعل و رفتار آدمی، نام اختصاصی کنش را اطلاق می‌کنند. کنش‌های انسانی دارای سه ویژگی اصلی آگاهانه، ارادی و هدفمند است. رفتار و کنش‌های انسانی بر عکس دیگر مخلوقات نه از سر غریزه بلکه آگاهانه و به صورت معنادار انجام می‌شود. دسته‌ای از کنش‌های انسانی به نام رفتارهای پرخطر شناسایی شده‌اند، رفتارهایی که دارای پیامدهای آسیب‌زا به خود، خانواده و جامعه هستند. کارگریگ و گرو^۱ «خطرپذیری» را به رفتارهایی اطلاق می‌کنند که احتمال نتایج منفی، ناخوشایند و مخرب جسمی، روانشناختی و اجتماعی را برای فرد افزایش می‌دهد (کارگریگ و گرو، ۲۰۰۳). در واقع رفتارهای پرخطر عبارت‌اند از: رفتارهایی که اثرات نامطلوبی بر رشد همه‌جانبه و سلامتی افراد دارد و می‌تواند مانع از موفقیت‌ها و رشد آنها شود (میری و دیگران، ۱۳۹۰: ۷۹).

در جوامع ابتدایی و اولیه بر حسب نظارت‌ها و کنترل‌های اولیه، کنش‌های آدمی تابع هنجارها و ارزش‌های موجود انجام می‌شد چرا که کنترل اولیه در این جوامع آن‌چنان شدت داشت که کنشگران توان بی‌هنجاری و گریز از ارزش‌ها را نداشتند. با رونق گرفتن شهرها و هجوم یکباره جمعیت از مناطق پیرامونی به مناطق مرکزی، گسترش سریع شهرها و تبدیل آنها به کلانشهرها اتفاق افتاد. شهرهایی که دیگر از کنترل اولیه در آن هیچ خبری نبود و با توجه به جمعیت سیال و جماعت بیگانه از هم کنترل بر افعال انسان‌ها و بازدارندگی همه آنها از اعمال نادرست و مخاطره‌آمیز بسیار مشکل بود. ورود به مناطق بزرگ و پر جمعیت بیگانگی اجتماعی را در پی دارد که یکی از تبعات این بیگانگی، عدم کنترل‌های اولیه است که انسان‌ها را به انجام کنش‌های خارج از ارزش‌ها و هنجارها سوق می‌دهد.

کلان‌شهر مشهد که دومین کلان‌شهر بزرگ ایران بعد از تهران است با توجه به موقعیت جغرافیایی و همسایگی با کشورهای شرق خود مانند افغانستان واجد شرایط مهاجرپذیری خارجی‌ان است که بر حسب سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ تعداد مهاجران واردشده طی پنج سال گذشته به شهر مشهد ۱۷۴/۲۶۲ نفر بود. یکی از جذابیت‌های قوی برای جذب جمعیت در این

1. Carr Gregg & Grover

شهر، وجود مرقد مطهر رضوی است که سالیانه گردشگران مذهبی زیادی به این شهر وارد می‌شود. بر حسب آمار شهرداری مشهد از ابتدای سال ۱۳۹۶ تا میانه سال ۱۳۹۷، تعداد ۱۸/۹۵۶/۵۷۵ مسافر از پایانه‌های مسافربری وارد شهر مشهد شدند (مدیریت آمار، تحلیل و ارزیابی عملکرد شهرداری مشهد) که این سفرها امکان فعالیت‌های اقتصادی را نیز به به وجود آورده است که این عامل یکی از علل افزایش مهاجرت به این شهر است. چنان که جمعیت شهر مشهد متشکل شده است از مهاجران کشورهای همسایه و دیگر استان‌های همجوار که این موضوع بیش از پیش بر بیگانگی و جدایی جمعیت این شهر می‌افزاید.

بر حسب نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، شهر مشهد دارای ۳/۳۷۲/۶۶۰ نفر جمعیت ساکن بود که تعداد ۷۵۶۵۶۵ نفر از این جمعیت، یعنی ۲۲/۴ درصد از جمعیت بین سنین ۱۵ تا ۲۹ سال هستند. جوانی، مقطع سنی حساسی است، مسائل و بحران‌های بلوغ از یک طرف، کنجکاوی، ناپختگی و بی‌تجربگی و گرایش به الگوهای غیرواقعی و ایجاد تردیدهای مذهبی از سوی دیگر همه از ویژگی‌های دوران جوانی است. واقعیت این است که دوره جوانی اقتضائات ویژه خود را دارد. جوان، استقلال‌طلب، آزادی‌خواه، آرمان‌گرا و تا حدودی ستیزه‌گر است (ربانی، ۱۳۸۰: ۲۶). این خصوصیات گاهی اوقات سبب ایجاد برخی آداب و رسوم‌ها، ارزش‌ها و هنجارهای خاصی می‌شوند که منشأ رفتارهای متمایز آنها می‌شود. آنچه که گاهی اوقات به عنوان رفتارهای پرخطر نامیده می‌شود رفتارهایی است که سلامت و بهزیستی جوانان یا افراد جامعه را در معرض خطر قرار می‌دهد. بر این اساس رفتارهای پرخطر به دو گروه تقسیم می‌شوند: رفتارهایی که بروز آنها سلامت خود فرد را به خطر می‌اندازد و گروه دوم رفتارهایی که سلامت و تندرستی دیگر افراد جامعه را تهدید می‌کنند. از آنجایی که میزان خطرپذیری جوانان بسیار بیشتر از دیگر اقشار جامعه است، در آنها گرایش بیشتری به این نوع رفتارها مشاهده می‌شود. شیوه زندگی پرخطری که این قشر بیش از دیگران انتخاب می‌کنند به بروز بسیاری از مشکلات و بیماری‌های مزمن منجر می‌شود.

طبق برخی از برآوردها ۲۰۰ میلیون نفر معتاد در سراسر جهان وجود دارد. هر چند آمار کشوری اعتیاد به علت دشواری در تشخیص و گزارش صحیح موارد، آمار دقیقی نیست ولی به نظر می‌رسد که بین ۱/۲ تا ۶ میلیون نفر در ایران از مواد مخدر بصورت وابستگی یا تفننی استفاده

می‌کنند. طبق گزارشات، تعداد معتادان تقریباً هر ۱۲ سال دو برابر می‌شود یعنی سالانه ۸ درصد به جمعیت آنان افزوده می‌شود (متذکر و دیگران، ۱۳۹۰: ۵۶۱). برخی از پژوهش‌ها (عراقی و واحدیان، ۱۳۸۶: ۳۴) در سطح «شهر مشهد» نشان می‌دهد که ۱۷/۳ درصد از تصادفات به علت استفاده از مواد افیونی به‌ویژه تریاک رخ می‌دهد و حدود یک چهارم از مصدومین از مشروبات الکلی استفاده می‌کنند.

همچنین در بین جوانان گرایش به رفتارهای پرخطر جنسی در حال رشد است. بررسی‌های انجام شده توسط وزارت بهداشت، بیانگر سرعت افزایش رفتارهای پرخطری است که می‌تواند زمینه‌ساز انتقال ویروس ایدز شود. به عبارت دیگر، افزایش سن ازدواج و نیز بروز تمایلاتی مبتنی بر عدم ازدواج در سنین پایین‌تر از جمله عواملی است که گرایش جوانان به رفتارهای نایمن و خارج از چارچوب را تسهیل کرده است (رحمتی‌نجار و دیگران، ۱۳۸۸: ۳۵۰). همچنین رفتارهای پرخطر جنسی ممکن است به دلیل فقر مالی و وابستگی شدید به مواد، لذت‌طلبی و عدم توجه به عواقب ناگوار رفتارهای محافظت نشده جنسی افزایش یابد (حیدری و دیگران، ۱۳۹۰). در سال ۸۹ نزدیک به ۲۱ درصد از مبتلایان به HIV در ایران از طریق روابط جنسی به این ویروس مبتلا شدند (حاجی‌زاده و دیگران، ۱۳۹۱: ۶۶). در شهر مشهد، به هر علت، تحقیقات چندانی در این باره انجام نشده است. اطلاعات موجود حاکی از آن است که رابطه جنسی کنترل نشده در حال افزایش است در حالی که بسیاری از جوانان طبقات متوسط و بالایی شهری «مشهد و تهران» از لوازم پیشگیری از بیماری‌های مقاربتی استفاده نمی‌کنند که در نتیجه آن خطر ابتلا به بیماری‌هایی چون ایدز در میان آنها گسترش می‌یابد (به نقل از آزادارمکی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸).

اگرچه تصادفات رانندگی از شایع‌ترین حوادثی است که سالانه میلیون‌ها نفر بر اثر آن جان خود را از دست می‌دهند، ولی وجه تمایز کشور ایران این است که روند شاخص تصادفات در مقایسه با سایر کشورها رو به افزایش است. چنانچه شاخص تعداد کشته شده‌ها به ازای هر ده هزار وسیله نقلیه در کشور ایران ۲۹ نفر است درحالی‌که در کشورهای توسعه‌یافته بین ۱ تا ۲/۵ نفر و برای کشورهای در حال توسعه ۳ تا ۱۵ نفر است. در «شهر مشهد» نیز سالانه تعداد ۴۲/۵۵۸ تصادف رخ می‌دهد که ۱۸/۲ درصد از آنها به فوت یا جرح منجر می‌شود (بهروان و بهروان، ۱۳۹۰: ۱۱۱). با گسترش شهرنشینی و عدم کنترل اولیه یکی از مواردی که به نظر می‌رسد توانایی کنترل

ثانویه را دارد دینداری و میزان عمل و اعتقاد به چارچوب‌های دین است. بدیهی است در کنار عدم کنترل‌های اولیه و عدم قدرت سازمان کنترلی مانند پلیس، نقش عوامل اجتماعی بازدارنده پررنگ خواهند بود. جامعه‌شناسان به این نتیجه رسیده‌اند که دست کم می‌توان برخی از ابعاد دین را دارای نقشی بازدارنده در مورد برخی از انواع رفتارهای غیرقانونی به حساب آورد (گراسمیک و همکاران، ۱۹۹۳ به نقل از وروایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۵). در هر صورت باید پذیرفت که جامعه ما از جامعه سنتی خود جدا شده و در مسیری جدید قرار گرفته است. در کشورهای پیشرفته، فرهنگ شهروندی و تجانس و اعتماد اجتماعی و تبدیل شدن به یک خانواده بزرگتر (همشهری) توانسته است در میزان ارتکاب به رفتارهای پرخطر نقشی بازدارنده ایفا کند. یکی از مواردی که می‌تواند نقش توانایی نزدیکی و اعتمادسازی بین جوامع جدید شهرنشین را به خوبی می‌تواند ایفا کند انجام مناسک مذهبی به صورت جمعی است که روح همبستگی و انسجام اجتماعی را تقویت می‌کند. فارغ از انجام مناسک جمعی دینی، هنجارها و ارزش‌هایی که از طریق باورهای دینی به جامعه و به تبع به کنشگران آن وارد می‌شود توانایی کنترل رفتار و فعل آدمیان را داراست (Smith, 2003: 20). در این مقاله قصد داریم با بررسی رفتارهای پرخطر جوانان و میزان دینداری آنان مشخص کنیم که آیا بین این دو متغیر یعنی دینداری و رفتارهای پرخطر در بستر شهر مشهد رابطه‌ای وجود دارد؟

مبانی نظری

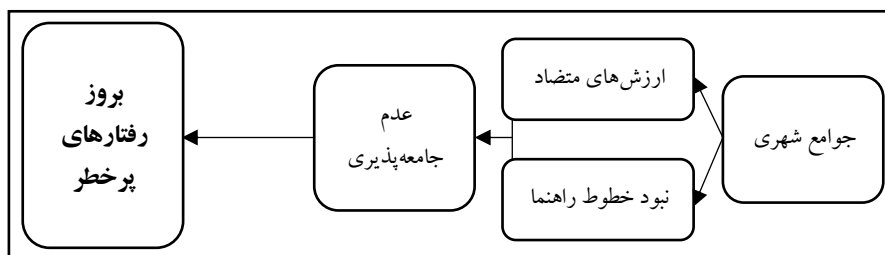
در این بخش سعی شده است با توجه به بستر بومی و فرهنگی تحقیق، نظریات با محیط واقعی منطبق باشند. قابل ذکر است که در نظریه‌های مربوط به متغیر وابسته (رفتارهای پرخطر)، دیدگاه‌های زیاد بیولوژیکی و روان‌شناختی وجود دارد ولی از آنجا که مقاله حاضر درصدد تبیین موضوع از دیدگاه جامعه‌شناختی است از طرح موارد دیگر پرهیز شده است.

آنومی دورکیم^۱

دورکیم با بیان مفهوم بی‌هنجاری (آنومی) معتقد است جامعه نابسامان حاصل ارزش‌های

1. Durkheim

متضاد با یکدیگر است. جامعه‌ای که برای مردم فاقد خطوط راهنمای روشن و پایداری به منظور یادگیری و درونی کردن هنجارهاست. به باور وی در جامعه مدرن، معیارها و هنجارهای سنتی تضعیف می‌شوند؛ بدون آنکه هنجارهای جدیدی جایگزین شوند بدین گونه بی‌هنجاری به وجود می‌آید (احمدی، ۱۳۸۴: ۴۴).

نظریه‌های یادگیری اجتماعی

براساس نظریه یادگیری اجتماعی، رفتار انحرافی، آموختنی است که در فرآیند رابطه با افراد دیگر به خصوص در گروه‌های کوچک آموخته می‌شود. اندیشمندانی مثل باندورا^۱، ساترلند و تارد^۲ نظریه یادگیری اجتماعی را توسعه دادند. طبق این نظریه الگوهای رفتاری از طریق مشاهده رفتار دیگران شکل می‌گیرد (احمدی، ۱۳۹۱: ۹۴).

دیگری مهم یا الگوها

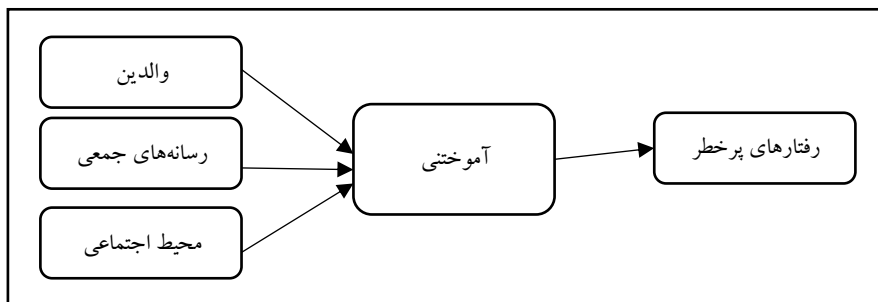
دوره نوجوانی و جوانی دوره الگوپذیری است، یعنی جوانان نقش‌های مختلف را بازی می‌کنند که آن نقشی را که جذبه بیشتری برایشان داشته باشد، برمی‌گزینند. نوجوانان ممکن است درگیری در رفتارهای مخاطره‌جویی را به وسیله مشاهده این رفتار از والدین‌شان یاد بگیرند. زمانی که والدین از خود حمایت‌های عاطفی و پذیرش نشان دهند و روابط نزدیکی با فرزندانشان داشته باشند کمتر احتمال دارد که نوجوانان مواد مخدر مصرف کنند یا فعالیت جنسی داشته باشند. (رحمانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۵). چنانچه در خانواده تضاد خانوادگی زیاد وجود داشته باشد به تبع

1. Bandura
2. Tard

رفتارهای خطرجویی در نوجوانان نیز، افزایش خواهد یافت. همچنین از دیگر عوامل مهم برای نوجوان و جوان، رسانه‌های جمعی است (همان: ۶). الگوهایی که در جامعه به نمایش گذاشته می‌شود مانند شخصیت‌های برتر سریال‌های تلویزیونی و سینمایی در الگوپذیری جوانان نقش عمده‌ای بازی می‌کنند. نمایش صحنه‌های القاکننده مفاهیم جنسی، خشونت و خرابکاری و ... منبعی نامحدود و در دسترس را در اختیار جوانان قرار می‌دهد.

پیوند افتراقی ساترلند^۱

رفتارها یا کنش‌های پرخطر مانند تمام کنش‌های دیگر آموختنی هستند. ساترلند در نظریه پیوند افتراقی خود این موضوع را مورد تحلیل و بررسی قرار داده است به طوری که او معتقد است مردمی که قانون‌شکنی می‌کنند، با قانون‌شکنان ارتباط بیشتری دارند. افراد زمانی منحرف می‌شوند که در اطراف آنها منحرفانی وجود داشته باشند و با آنها ارتباط برقرار کنند. برخی از محیط‌های اجتماعی معمولاً مشوق فعالیت‌های غیرقانونی هستند، در صورتی که محیط‌های دیگر چنین نیستند، افراد از طریق ارتباط با دیگران که حامل هنجارهای تبهکارانه هستند، بزهکار یا تبهکار می‌شوند (گیدنز، ۱۳۸۳: ۱۴۰). ساترلند بر این نکته تأکید دارد که رفتار انحرافی از طریق معاشرت با «دوستان ناباب» آموخته می‌شود (ستوده، ۱۳۷۹: ۱۳۰).

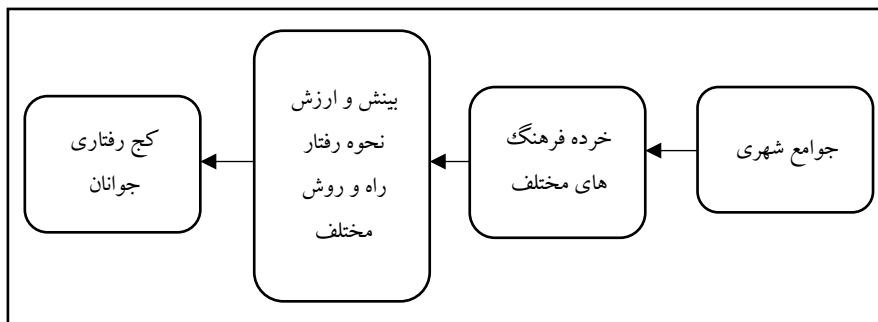

از جمله نظریاتی که به نظر می‌رسد در راستای نظریه ساترلند باشد نظریه‌های خرده‌فرهنگی از جمله نظریه میلر با عنوان فرهنگ طبقه پایین است که در ادامه ارائه می‌شود.

1. Sutherland

نظریه‌های خرده‌فرهنگی

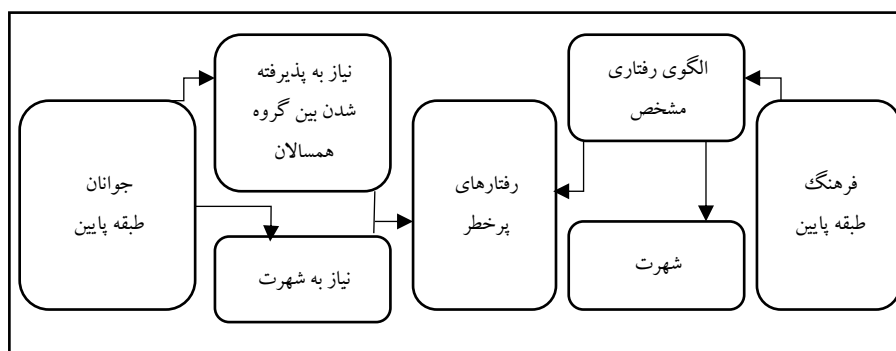
نظریه‌های خرده‌فرهنگی^۱ در دهه‌های اخیر بر بزهکاری جوانان متمرکز شده و در تبیین جامعه‌شناختی، کج‌رفتاری‌های جوانان را برحسب ویژگی‌های خرده‌فرهنگی آنان نظیر ارزش‌ها، زبان و اسلوب‌های زندگی مورد بررسی قرار داده است (ستوده، ۱۳۷۹: ۱۴۸-۱۴۷). خرده‌فرهنگ «شیوه زندگی خاص یک گروه در فرهنگ بزرگ‌تر جامعه» است. در واقع، خرده‌فرهنگ شامل: راه و روش‌ها، بینش‌ها، ارزش‌ها و نحوه رفتاری است که در گروه‌های کوچک یک جامعه جریان دارد و موجب بروز تفاوت‌های فکری و رفتاری آنها با یکدیگر می‌شود. نظریه‌پردازان خرده‌فرهنگی، بزهکاری جوانان را از جرم متمایز دانسته و بر این باوراند که رفتار بزهکارانه از افرادی سر می‌زند که هنوز به سن قانونی نرسیده‌اند. آنها معتقدند در جوامع مدرن رفتار انحرافی ناشی از خرده‌فرهنگ‌های متفاوت است. زیرا فرهنگ ناهمگون و غیر یک‌دست در جامعه شهری سبب می‌شود که رفتار در یک خرده‌فرهنگ خاص، انحراف محسوب شود و در خرده‌فرهنگ دیگر یک رفتار به‌هنجار شناخته شود. این نظریه‌پردازان بیشتر به رفتارهای بزهکارانه مانند خرابکاری توجه دارند که جوانان بدون در نظر گرفتن منافع مادی مرتکب می‌شوند. برخی از این صاحب‌نظران عبارت‌اند از: کوهن^۲ (۱۹۵۵)، میلر^۳ (۱۹۵۸)، کلوارد و اوهلین^۴ (۱۹۶۰) و ماتزا^۵ (۱۹۶۴).

1. Subculture Theories
2. Cohen
3. Miller
4. Clward and Ohlin
5. Matza

میلر^۱: فرهنگ طبقه پایین

میلر استدلال می کند که در اثر پیروی از رفتارهای فرهنگی که دربردارنده عناصر اصلی الگوی کلی فرهنگ طبقه پایین است، خود به خود در برخی از هنجارهای قانونی انحراف بوجود می آید. در عمل این انحراف به صور و اشکال متفاوت ظاهر می شود که هدف آنها کسب وجهه و شهرت است. زیرا خرده فرهنگ بزهکار با فرهنگ غالب که فرهنگ طبقه متوسط است تضاد دارد. وی دو عامل زیر را در گرایش نوجوانان طبقه پایین به بزهکاری مؤثر می داند: الف) تمایل به تعلق در گروه همسالان، ب) موقعیت جوانانی که از طریق هنجارهای گروهی همسالان به مقام و شهرت دست یافته اند. به نظر وی این عوامل در چارچوب عناصر اصلی الگوی کلی فرهنگ طبقه پایین قابل درک است (میلر، ۱۹۵۸: ۱۴).

کلووارد و اوهلین: فرصت افتراقی^۲

از نظر کلووارد و اوهلین برخلاف تصور رایج، امکان اجرای همه نقشه های بزهکارانه برای همه به آسانی فراهم نیست. تنها در مناطقی که جرم و جنایت ریشه دوانده و نهادیه شده شرایط یادگیری نقش بزهکارانه فراهم است. در این مناطق جوانان در سنین مختلف به کارهای بزهکارانه اشتغال دارند، این وضعیت امکان آموزش، کسب مهارت ها و انتقال ارزش های بزهکارانه را در دسترس جوانان قرار می دهد (سخاوت، ۱۳۷۴: ۶۰).

1. Miller

2. Differential Opportunity

منظور از واژه فرصت‌ها، دسترسی به ساختار یادگیری و اجرای نقش‌های مجرمانه است. منظور این است که فرد باید به منظور اخذ ارزش‌ها و مهارت‌های لازم برای اجرای یک نقش خاص به محیط مناسب دسترسی داشته باشد. آنها، آن محیط اجتماعی را که فرد در آن زندگی می‌کند در انتخاب فرد در راه‌حل‌هایش برای رویارویی با مشکلاتش بسیار مؤثر می‌دانند.

کوهن: نظریه ناکامی منزلتی (پسران بزهکار)

به اعتقاد کوهن، هنگامی که برای برخی از این افراد وسایل «همسازی» با محیط براساس معیارهای پذیرفته‌شده اجتماعی کافی نباشد، آنها جنبه‌هایی از فرهنگ جامعه را که مشکلات همسازی با محیط را برای آنان فراهم کرده‌اند، نفی می‌کنند و خرده‌فرهنگ‌هایی که زندگی را برایشان آسان‌تر می‌کند جایگزین جنبه‌های نفی‌شده فرهنگ جامعه می‌کنند. به اعتقاد کوهن خرده فرهنگ بزهکار پاسخ دسته جمعی افرادی است که در ساختار اجتماعی موقعیت یکسانی داشته و برای کسب موقعیت‌های اجتماعی بالا و مزایای مادی که به تبع این موقعیت حاصل می‌شود، احساس ناتوانی می‌کنند انتخاب خرده فرهنگ بزهکار به‌طور دسته‌جمعی راه‌حلی است برای کسب موقعیت اجتماعی فرد براساس معیارهایی که از طرف آنان پذیرفته‌شده و انجام آنها برایشان امکان‌پذیر است (شکرریزی، ۱۳۷۶: ۳۸).

برخی از مناطق شهری که در آن رفتارهای پرخطر بیشتر بروز می‌کند، امکان آموزش و اندوختگی تجربیات را برای کنشگران بیشتر مهیا می‌کنند. جوانان به دنبال رسیدن به موقعیت‌های اجتماعی بهتری هستند که در راه رسیدن به این هدف، بیشتر معیارهای موجود این امکان را برای آنها فراهم نمی‌کند؛ در نتیجه خود به ایجاد معیارهایی برای موفقیت اقدام می‌کنند که راه رسیدن به آن برایشان هموارتر باشد که این راه معمولاً با فرهنگ عمومی سازگار نیست و از دید فرهنگ عمومی، رفتارها و کنش‌های آن‌ها رفتارهای پرخطر تلقی می‌شود.

نظریه‌های انتخاب

نظریه اختیار عاقلانه

هنگامی که در یک جامعه کنشی بیش از حد شیوع پیدا کند، آن کنش به یک پدیده

اجتماعی تبدیل می‌شود. پدیده‌های اجتماعی حاصل افعال آدمیان است و آدمیان هم فاعلانی هستند که ارزش، اعتقاد، هدف، معنی، امرونی و احتیاط و تردید بر افعالشان حکومت می‌کند. به عبارت دیگر آدمیان مخلوقات عالم و قاصد^۱ هستند که فعلشان مسبوق به دلیل و سنجش عاقلانه است (لیتل، ۱۳۸۶: ۶۳). در این نظریه مدلی از تبیین را که بر این چهره از حیات متکی است، بررسی می‌کنیم؛ یعنی تبیین جمعی^۲ که طرح‌های اجتماعی را حاصل جمع افعال سنجیده فاعلان بسیار می‌داند. نظریه اختیار عاقلانه، اغراض و معتقدات افراد را اصل قرار می‌دهد و بر مبنای آن تحلیلی صوری از تصمیم‌گیری سنجیده و عاقلانه ارائه می‌دهد (همان: ۶۴). همان‌طور که طی مقاله اشاره شد رفتار پرخطر پیش از هر چیز دیگر یک انتخاب است که کنشگر بین انتخاب‌های خود به گزینش آن اقدام می‌نماید. الگوی تبیین اختیار عاقلانه، یک اصل محوری دارد که آن اصل این است که رفتار آدمیان، هدف‌دار^۳ و سنجیده (سنجش‌گرانه) است. فرض بر این است که آدمیان چندراهی‌ها، راهی را اختیار می‌کنند که با اغراضشان موافق است، برای رفتن به هر راهی محاسبه سود و زیان می‌کنند و پس از بررسی ادله موافق و مخالف یک راه را انتخاب می‌کنند. این عمل عاقلانه و سنجیده است. زیرا در چهارچوب اطلاعات مشخص از بخش‌های مختلف وسیله مناسبی برای رسیدن به هدف است (همان: ۶۵).

«کار فاعلانی عاقلانه است که در چهارچوب اعتقاداتشان نسبت به بخش‌های ممکنه و عواقب محتمل بخش‌ها شقی^۴ را برگزینند که برای رسیدن به غایاتشان^۵ بهترین راه ممکن باشد.» این نظریه بر این فرض مترتب است که هر فاعلی دستگاهی سامان‌یافته و بی‌تناقض از اهداف دارد که یا از حیث فایده‌بخشی و یا از حیث اولویت‌بندی آنها را خردپسند نموده و بر آن است که هر فاعل عاقلی همواره و ماهرانه به دسته‌ای از افعال و عواقبشان می‌اندیشد، سپس برحسب سهمی که اعمال در برآوردن غایت او دارند، یکی را اختیار می‌کند. پس ناچار باید توجه خود را به اهداف و اعتقادات و قواعد اختیار معطوف کنیم. چون فاعل عاقل به کمک اینها، شقی را از میان بخش‌های عدیده اختیار می‌کند.

1. Intentional
2. Aggregative Explanation
3. Goal-Directed
4. Option
5. Ends

انجام رفتارهای پرخطر همانند کنش‌های دیگر، یک انتخاب است. یعنی انسان‌ها و فاعلان با قدرت ذهنی و آگاهی خود به عملی اقدام می‌کنند. در واقع، در ذهن خود سود و زیان رفتار را محاسبه و سپس دست به انتخاب می‌زنند. این نظریه بر این موضوع تأکید دارد که به هر میزان که زیان انجام کنشی برای کنشگر بیشتر باشد، کنشگر عاقل از انجام آن عمل سر باز خواهد زد. بنابراین، بر حسب این نظریه تصور می‌شود به هر میزان که در مورد پیامدهای رفتار پرخطر به جوانان اطلاعات داده شود آنان در محاسبات خود مقدار زیان را از سود بیش‌تر دیده و کمتر به انجام آن عمل تمایل پیدا خواهند کرد.

نظریه احتمال

حال وقت آن است که به مسئله خطر کردن^۴ و بی‌اطمینانی^۵ پردازیم. کمتر اتفاق می‌افتد که بتوانیم پیامد عملی را با اطمینان کامل معین کنیم. وقتی کسی کاری را در پیش می‌گیرد می‌بایست در نظر داشته باشد که آن کار ممکن است پیامدهای چندگانه داشته باشد. مفهوم خطر کردن متعلق به وضعی است که عمل خاصی پیامدهای ممکن و متعدد داشته باشد، اعم از مطلوب و نامطلوب و هر کدام با درجه خاصی از احتمال (لیتل، ۱۳۸۶: ۷۰). به طور مثال اگر فردی بداند که یکی از ده ظرف غذا آلوده است، آنگاه که آن غذا را برای خوراک خویش برگزیند متضمن خطر است. چرا که ۹۰ درصد احتمال بدون ضرر و زیان بودن و ۱۰ درصد احتمال مسمومیت وجود دارد. در رابطه با رفتارهای پرخطر نیز باید احتمالات را بررسی نمود. فرد کنشگر در صورت آگاهی از پیامدهای زیان‌بار عمل خویش با احتمال بیشتر از انجام آن عمل پرهیز خواهد نمود تا زمانی که احتمال خطر و زیان را بررسی نکرده باشد. یکی از موارد نظریه احتمال، مواجهه کنشگر با قوه کنترل ثانویه است، مانند پلیس. در این راستا والتر رکلس^۱ نظریه مهار را بیان نموده است که تکمیل‌کننده نظریه احتمال در این حوزه می‌باشد.

رکلس: نظریه مهار^۲

این نظریه از جمله نظریه‌هایی است که در حوزه روانشناسی اجتماعی انحرافات قرار دارد. به نظر والتر رکلس در نظریه مهار هم‌نواپی فرد با گروه و جامعه امری طبیعی و براساس تمایل درونی

1. W.Reckless

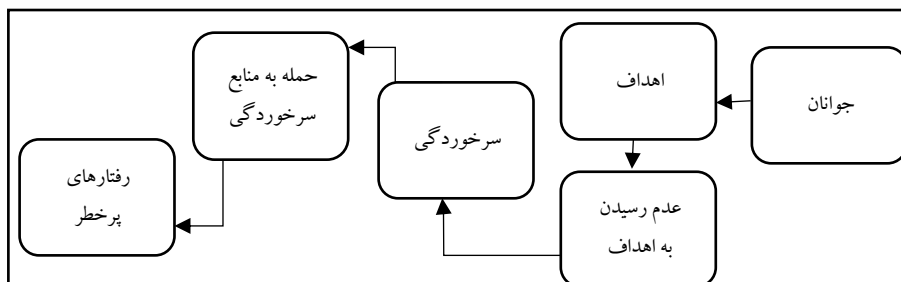
2. Containment Theory

او نیست بلکه صرفاً از فشار و کنترل گروه سرچشمه می‌گیرد. به دیگر سخن، او هم‌رنگی فرد با گروه را به معنای «هم‌نوايي» وی و رفتاری ناشی از درونی شدن هنجارها و ارزش‌ها نمی‌داند و مدعی است که این رفتار نوعی پاسخ به نفوذ گروه و همواره از نوع متابعت است به طوری که هرگاه گروه فشار نیاورد یا فشار کم باشد، فرد عصیان می‌کند و به کجروی روی خواهد آورد. از نظر رکلس، کجروی و هر رفتار منحرفانه با دو مانع عمده و کلی روبه‌روست: نخست، ساختار اجتماعی، سازمان اجتماعی و گروه‌های عضویتی به‌عنوان عامل بیرونی و خارجی. دوم، کنترل‌های روان‌شناختی به مثابه عوامل درونی و داخلی، عمل می‌کنند.

بدین ترتیب در نظریه رکلس، رفتارهای پرخطر مانند دیگر اشکال کجروی معلول تضعیف کنترل بیرونی (اجتماعی) و درونی (فردی) و تعامل آنهاست (شایگان و جلی، ۱۳۸۹: ۷۵). در ادامه نظریه انتخاب، یکی از مواردی که کنشگران در آن به محاسبه سود و زیان اقدام می‌کنند، احتمال مواجه شدن با پیامدهای مستقیم رفتار خود است. به این معنا که نظریه‌های احتمال و کنترل نشان می‌دهند که به هر میزان که رفتارهای پرخطر کنشگر بیشتر باشد و امکان رویارویی با عواقب کار خود یا گرفتار شدن در دستان نیروهای کنترلی مانند پلیس را محتمل بداند، کمتر به انجام کنش‌های مخاطره‌آمیز یا همان رفتارهای پرخطر دست خواهد زد.

احساس محرومیت نسبی

این نظریه ادعا می‌کند که عمدتاً سرخوردگی افراد در دستیابی به اهداف، باعث ایجاد رفتارهای نامتعارف در آنها می‌شود. نتیجه وضعی این تعبیر آن است که هر چه سرخوردگی شدیدتر باشد، شدت کمیت و کیفیت عکس‌العمل علیه منابع سرخوردگی بیشتر می‌شود. به علاوه، ادعای کنشگر، حاوی این پیام است که تاکتیک برخورد با منابع سرخوردگی می‌تواند به تعدیل یا تشدید این کمیت و کیفیت بینجامد (رابرت گر، ۱۳۷۸: ۴۹).

پیشینه تحقیق

تحقیقات داخلی

افشانی و همکاران (۱۳۹۴)، در تحقیق خود با عنوان: «دینداری و رفتارهای پرخطر» به این نتیجه رسیدند که بین مؤلفه‌های رفتار پرخطر با میزان دینداری رابطه منفی و معناداری وجود دارد. یعنی افزایش دین‌داری باعث کاهش رفتار پرخطر می‌شود.

نصرت ناهوکی و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهشی تحت عنوان: «رابطه دینداری با میزان اعتیاد و بزهکاری در نوجوانان» نشان دادند که بین دینداری و کاهش بزهکاری در دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین در دانش‌آموزان بین دینداری و کاهش اعتیاد رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

نتایج پژوهش مهرابی، محمودی و مولوی (۱۳۹۵) با عنوان: «پیش‌بینی گرایش به رفتارهای پرخطر براساس باورهای دینی، هیجان‌خواهی، آلودگی محیط و رسانه‌ها در دانشجویان دختر» نشان دادند که باورهای دینی، هیجان‌خواهی، آلودگی محیط و سن آزمودنی‌ها با گرایش به رفتارهای پرخطر رابطه معنادار دارد. به عبارت دیگر، عمل به مناسک دینی با گرایش کمتر به رفتارهای پرخطر همراه است و هرچه هیجان‌خواهی بیشتر و محیط آلوده‌تر باشد ارتکاب به رفتارهای پرخطر افزایش می‌یابد.

احمدی و شاحسنی (۱۳۹۶)، در پژوهش خود با عنوان: «بررسی نقش پایبندی به دین در پیشگیری از رفتارهای پرخطر در میان جوانان ۱۸-۳۰ ساله شهرستان‌های استهبان و فسا» به این نتیجه رسیدند که بین میزان گرایش به باورهای دینی و میزان انجام اعمال و فرایض دینی با متغیر وابسته (گرایش به رفتارهای پرخطر) رابطه معناداری وجود دارد.

فرزانه‌جاجرمی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان: «ارائه مدل علی گرایش به رفتارهای پرخطر براساس نگرش مذهبی و سبک‌های فرزند پروری والدین: با میانجیگری چشم انداز زمان» به این نتیجه رسیدند که گرایش به رفتار پرخطر با نگرش مذهبی به سبک‌های فرزندپروری رابطه مستقیم دارد. همچنین گرایش به رفتار پرخطر براساس نگرش مذهبی با میانجیگری چشم انداز زمان رابطه غیرمستقیم دارد.

تحقیقات خارجی

بنسون^۱ (۱۹۹۸) با انجام تحقیقی بر روی ۹۹۴۶۲ دانش‌آموز دبیرستانی نشان داد که وجود نقاط قوت و امتیازاتی که افراد در خود احساس می‌کنند، می‌تواند پیش‌بینی‌کننده بروز رفتارهای پرخطر در آنها باشد. طبق نتایج این پژوهش، با افزایش ویژگی‌های مثبت در نوجوانان (از قبیل: عزت نفس، حس یکپارچگی، تاب‌آوری، هدف‌مندی در زندگی، ارتباط مثبت با همسالان و ...) از میزان بروز رفتارهای پرخطر در آنها مثل مصرف سیگار، الکل، مواد، رفتارهای ضد اجتماعی و ... کاسته می‌شود.

میلر و همکاران (۲۰۰۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که نوجوانانی که دیندار نیستند در مقایسه با نوجوانانی که دین نقش مهمی در زندگی آنها دارد، سوءمصرف مواد بیشتری دارند.

بایر^۲ و رایت (۲۰۰۱) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که اعتقادات مذهبی اثر بازدارندگی متوسطی در رفتار جنایی افراد دارد.

نتایج تحقیق استینمان^۳ و زیمرمن (۲۰۰۴) نشان داد که در بین پسران افزایش فعالیت‌های مذهبی در طی دوران دبیرستان رابطه معناداری با کاهش مصرف الکل دارد و در بین دختران رفتارهای پرخطر جنسی کاهش می‌یابد و به طور کلی در طی دوران دبیرستان، فعالیت‌های مذهبی در کاهش گرایش به رفتارهای پرخطر مؤثر بوده است.

سینها^۴ و همکاران (۲۰۰۷) در مطالعه‌ای نشان دادند که متغیرهای مذهبی به طور قابل ملاحظه‌ای در کاهش رفتارهای پرخطر همانند سیگار کشیدن، استفاده از الکل، فعالیت‌های جنسی و استفاده از ماری‌جوانا دخیل بوده است.

چاناکیرا^۵ و دیگران (۲۰۱۴)، در مطالعه‌ای به بررسی عوامل روانی-اجتماعی مرتبط با رفتار پرخطر جنسی در میان دانشجویان در یکی از شهرهای شمالی انگلستان پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که ۸۶ درصد از آنها الکل مصرف می‌کنند. بین مردان و زنان در ابعاد مختلف رفتار

1. Benson
2. Bair
3. Steinman
4. Sinha
5. Chanakira

پرخاطر جنسی، تفاوت وجود دارد. برای مردان، هم‌خانه شدن و مشارکت هم‌زمان برای هم‌خانگی و برای زنان، وضعیت تأهل، کشور محل تولد، تعلق به دین مشابه و توانایی بحث درباره مسائل جنسی با یک شریک، مطرح بوده است.

یافته‌های تحقیق زتولا، مودونگو و اولابی‌یی^۱ (۲۰۱۴) نشان داد که ۷۰ درصد زنان از سطح بالایی از دانش در مورد HIV برخوردارند. اما هیچ اثر قابل توجهی از دانش خوب HIV بر رفتار پرخاطر جنسی پیدا نشد. همچنین ارتباط ناچیزی بین مصرف الکل و رفتار پرخاطر جنسی مشاهده شد. مصرف الکل قبل از رابطه جنسی با رفتار پرخاطر جنسی همراه است. نتایج حاکی از آن است که دانش درباره HIV، برای کاهش رفتارهای پرخاطر جنسی کافی نیست و مصرف الکل با احتمال افزایش خطر بیماری‌های مقاربتی جنسی وابستگی دارد. با این حال، رابطه بین مصرف الکل و رابطه جنسی پرخاطر نیز ممکن است نشانگر متغیر محذوف ثالث (مانند تمایل کلی به ریسک‌پذیری) باشد.

نتایج پژوهش وردنبورگ^۲ (۲۰۱۴) نشان داد که نوجوانان نسبت به بزرگسالان، در مقیاس تفریحی از خود رفتار ریسک‌پذیر بیشتری نشان می‌دهند. در صورتی که در مقیاس‌های اجتماعی، سلامت و تغذیه اختلاف معناداری با بزرگسالان ندارند. یافته‌ها همچنین مشخص کرد که نوجوانان رفتارهای غیراخلاقی را کمتر به عنوان رفتار پرخاطر درک می‌کنند، بنابراین، احتمال بیشتری برای شرکت آنها در این رفتارها وجود دارد.

نتایج مطالعه نیکي^۳ و دیگران (۲۰۱۵) نشان داد که خودکارآمدی و آینده‌نگری، با رفتار پرخاطر جنسی رابطه منفی دارد. آینده‌نگری، هیچ اثر تعدیل‌کننده‌ای در رابطه بین خودکارآمدی و رفتار پرخاطر جنسی ندارد.

یافته‌های هال و وینر^۴ (۲۰۱۶) حاکی است که رفتارهای پرخاطر معمولاً در اواسط دوران نوجوانی کاهش می‌یابد. همچنین بین سن و رفتارهای پرخاطر رابطه معکوس وجود دارد به این معنا که با افزایش سن، رفتار پرخاطر کاهش می‌یابد.

1. Zetola, Modongo and Olabiyi
2. Verdenburg
3. Nikki
6 Hale & Viner

جورج دالمیدا^۱ و همکاران (۲۰۱۸) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که سن شروع رابطه جنسی در میان دختران نوجوان آمریکایی-آفریقایی ۱۵ سال است. همچنین دخترانی که اهمیت کمتری به مذهب می‌دهند نسبت به دختران دارای عقاید قوی‌تر، سن شروع زودتری را گزارش کرده‌اند. به عبارت دیگر دخترانی که توجه کمتری به کلیسا داشتند، رابطه جنسی بیشتری را تجربه کرده بودند.

جمع‌بندی پیشینه پژوهش

مطالعات مختلفی در مورد رفتارهای پرخطر انجام شده است که در برخی از این مطالعات به بررسی رابطه دینداری با رفتارهای پرخطر پرداخته شده است. در تحقیقات مختلف، از جمله عواملی که به دوری از رفتارهای پرخطر منجر شده‌اند، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: میزان درآمد، دلبستگی به خانواده و دوستان، تعهد به هنجارها، مشارکت‌های اجتماعی، عزت نفس، تاب‌آوری، ارتباط موثر با همسالان، حس یکپارچگی، زندگی هدفمند، آینده‌نگری، خودکارآمدی و سن بالا. بسیاری از این مطالعات به یکی از رفتارهای پرخطر مثلاً مصرف الکل یا رفتار پرخطر جنسی پرداخته‌اند. همچنین تحقیقات نشان می‌دهند که دینداری بر احساس انومی تاثیر می‌گذارد و در انتها به کاهش کجروی منجر می‌شود. در ابعاد مختلف دین‌داری نیز بیشترین تاثیر را بعد پیامدی و سپس ابعاد مناسکی، اعتقادی و تجربی داشتند. از جمله وجوه تمایز این مطالعه با مطالعات قبلی توجه به رابطه ابعاد مختلف دینداری با رفتارهای پرخطر و ابعاد مختلف آن است که در مطالعات قبلی کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

چارچوب نظری

همان‌طور که توضیح داده شد در این مقاله تلاش می‌شود تا رابطه دینداری با رفتارهای پرخطر مورد سنجش قرار گیرد. آگوست کنت^۲ که به پدر علم جامعه‌شناسی معروف است، معتقد است که دین اساس سامان و نظم اجتماعی است. برای رسیدن به مفهوم و فهم مشترک از دینداری، لاجرم باید به تعریف و بیان کارکردهای این متغیر از منظر نظریه‌پردازان پرداخت.

1. Dalmida

2. Au guste Conte

کنت معتقد است که انسان همواره به مذهب نیاز دارد؛ چراکه به دوست داشتن چیزی برتر از خود تمایل دارد. از نظر کنت، دین اختلافات فردی را در راستای تسلط بر امیال فردگرایانه کنترل می‌کند، باعث ایجاد نوع دوستی، مشروعیت‌بخشی به حکومت‌ها و تنظیم رابطه فرماندهی - فرمانبری در هر نوع قدرت اجتماعی می‌شود (موحد و کایدان، ۱۳۸۶: ۱۶۴).

می‌توان گفت فرد دیندار به کسی اطلاق می‌شود که آگاهانه به پیروی از مناسک و ارزش‌های یک دین و مذهب می‌پردازد، به طوری که این پیروی بر زندگی فردی و اجتماعی او تأثیرگذار است (شهابی، ۱۳۸۲: ۲۰۴). دینداری نیز از پابندی و آگاهی از اصول و شعائر یک مذهب است به گونه‌ای که این پیروی بر زندگی فردی و اجتماعی تأثیرگذار باشد (ربانی و طاهری، ۱۳۸۸: ۹۱). به عبارت دیگر، دینداری عبارت است از میزان علاقه و احترامی که رهروان یک دین برای آن قائلند (سراج‌زاده، ۱۳۷۷: ۱۰۵). مذهب می‌تواند حس اعتماد، پیوند، هویت مشترک، همبستگی اجتماعی و روحیه همکاری و تعاون را در افراد ایجاد کند (کتابی، ۱۳۸۳: ۱۸۰). در این رابطه، کیشی موتو^۱ مذهب را بعدی از فرهنگ می‌داند و معتقد است که دین فعالیت‌هایی را دربرمی‌گیرد که معنای غایی را برای زندگی فرد به همراه دارد که این فعالیت‌ها مقدس است و رو به سوی خداوند انجام می‌شود (کیشی موتو، ۱۹۶۱: ۲۴۰).

تصور می‌شود در هر جامعه‌ای به علت ماهیت مؤثر دین، می‌توان دین را دارای نقشی اساسی در کاهش کج‌رفتاری و ارتکاب به رفتارهای پرخطر دانست. همان‌طور که رافل و سوزیز^۲ (۲۰۰۷) معتقدند که انجام مناسک گروهی باعث برانگیختن انسجام و تقویت حس همکاری می‌شود و دیویس^۳ نیز دین را عاملی انسجام و انتظام‌بخش می‌داند (پناهی، ۱۳۸۶: ۸۱).

از دیگر نظریه‌پردازان مطرح در حوزه دین، ماکس وبر است. وی یک نظریه‌پرداز کارکردگراست که توجه خاصی به کارکرد معنابخشی دین دارد. «او دین را تبیین نمی‌کند، بلکه پیوند میان انواع دین و گروه‌های اجتماعی خاص و تأثیر انواع ینش دینی را بر سایر جنبه‌های زندگی اجتماعی بررسی کرده است» (توماسون و همکاران، ۲۰۰۸: ۱۰۱). در این رویکرد هر دو عنصر روانشناختی و جامعه‌شناختی مورد توجه قرار دارد و به علت تأکیدش بر معنا، رویکرد

1. Kishimoto

2. Rafel & Soziz

3. Davis

کارکردگرا را نسبت به دین تعدیل می‌کند. وبر، نوعی رویکرد روانشناختی را درباره دین مطرح می‌کند. از نظر او «به محض رواج، دین، نفوذ خود را بر سبک و شیوه زندگی قشرهای بسیار ناهمگن بر جای می‌گذارد. مردم با روش‌های مختلف، رابطه اخلاق دینی را با موقعیت‌های ناظر بر منافع تفسیر می‌کنند به طوری که اخلاق دینی به مثابه کارکرد صرف این موقعیت‌ها تلقی می‌شود. این تفسیر در چارچوبی روانشناختی می‌شود» (وبر، ۱۳۸۲: ۳۰۶ به نقل از افشانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۱). او اعتقاد دارد دین‌داران به خاطر ایمان و اعتقاد خود، بهتر می‌توانند بر خواسته‌ها و غرایز نفسانی‌شان غلبه کنند و نیز احتمال ارتکاب آنها به رفتارهای پرخطر کمتر است. از نظر وبر «دین عاملی مهم برای کنترل خواسته‌های غریزی انسان است». از جهت دیگر، مؤمنان به این علت که کمتر از احساس پوچی و بی‌هدفی رنج می‌برند، کنترل بیشتری بر لذت‌های مادی دارند (سراج‌زاده و دیگران، ۱۳۹۲: ۵۸).

در واقع، انجام دادن یا انجام ندادن رفتارهای پرخطر پیش از هر چیز دیگر یک انتخاب است. بر حسب نظریه انتخاب عاقلانه، انسان‌ها به صورت آگاهانه و خردمندانه دست به انتخاب کنش‌های خود می‌زنند. بدون شک یکی از ملاک‌هایی که در انتخاب و مصلحت‌سنجی اهمیت دارد، هنجارها و ارزش‌های منتج شده از دین است. از آنجا که رفتارهای پرخطر در گام نخست به شخص و در گام دوم به جامعه صدمه می‌زند و دین در کشور ما و بستر تحقیق ما لطمه زدن به انسان را جایز نمی‌داند، تصور می‌شود افراد دیندار یعنی کسانی که به صورت عملی و ذهنی کنش‌های خود را با توجه به آموزه‌های دینی مورد سنجه و ارزیابی قرار می‌دهند نسبت به دیگر کنشگران، از انجام رفتارهای پرخطر بیشتر پرهیز می‌نمایند.

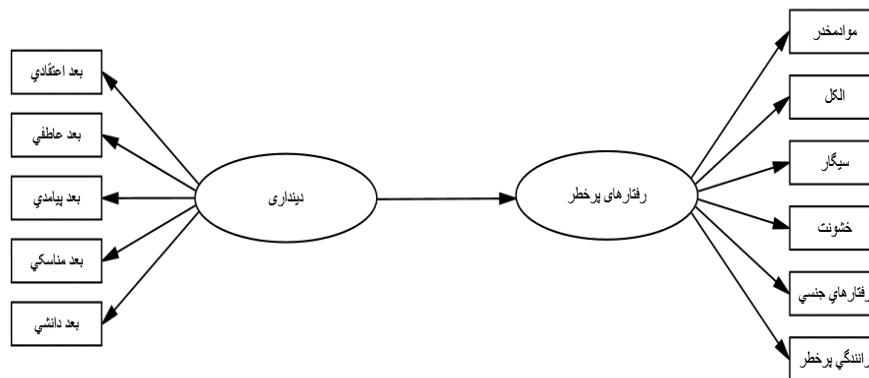
براساس آنچه ذکر شد، دین می‌تواند به دلایل زیر یکی از عواملی باشد که بر رفتارهای پرخطر تاثیرگذار است:

۱- دین به مثابه یک نهاد اجتماعی انتظام بخش عمل می‌کند و به رفتارهای آدمی نظم می‌دهد.

۲- دین در جامعه در حال گذار ایران، عاملی هویت بخش برای افراد است (نظریات وبر و ...).

۳- آموزه‌های دینی و ارزش‌ها و هنجارهای بازدارنده موجود در آن باعث می‌شود پیروان دین از انجام رفتارهای آسیب‌رسان به خود و جامعه پرهیز کنند.

۴- انسان دیندار به علت اعتقاد به خداوند همیشه خود را در دایره نظارت او می بیند و از ارتکاب به عمل ناپسند خودداری می کند.

نمودار ۱. مدل مفهومی پژوهش

فرضیه های پژوهش

- بین میزان دینداری و رفتارهای پرخطر جوانان رابطه وجود دارد.
- بین ابعاد دینداری و ابعاد رفتارهای پرخطر جوانان رابطه وجود دارد.
- بین متغیرهای زمینه ای و رفتارهای پرخطر جوانان رابطه وجود دارد.

روش پژوهش

با توجه به اینکه هدف این تحقیق، تعیین رابطه دینداری و رفتارهای پرخطر در بین جوانان شهر مشهد است از رویکرد کمی و روش پیمایش^۱، استفاده شده است. همچنین برای تدوین چارچوب نظری تحقیق و مروری بر مطالعات پیشین از روش کتابخانه ای (اسنادی)، بهره گرفته شد و در نهایت، این مطالعه از نظر ماهیت، کاربردی و از نظر معیار زمان، مقطعی و به لحاظ وسعت، پهنانگر است.

1. Survey

جامعه آماری پژوهش کلیه جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله شهر مشهد را شامل می‌شود که براساس آمار سرشماری سال ۱۳۹۵ تعداد کل آنها ۷۵۶/۵۶۵ نفر است. شیوه نمونه‌گیری در این پژوهش، خوشه‌ای چندمرحله‌ای است. به این ترتیب که از بین ۱۳ منطقه شهری مشهد، ۶ محله که به لحاظ ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی، شاخص‌تر بودند انتخاب شد. سپس از بین این شش محله، دو محله احمدآباد و هاشمیه به عنوان محلات مرفه‌نشین مشهد، دو محله قاسم‌آباد و میدان تختی به عنوان محلاتی با ساکنینی از قشر متوسط و دو محله سیدی و سپس‌آباد به عنوان محلات ضعیف شهر مشهد انتخاب شدند. در نهایت در هر کدام از این محلات، پرسشنامه‌ها بین جوانان دختر و پسر ۱۵ تا ۲۹ سال توزیع و داده‌ها جمع‌آوری شد.

ابزار مورد استفاده در این مطالعه، پرسشنامه است. در این راستا ابتدا برای سنجش اعتبار و پایایی تحقیق، پرسشنامه در مرحله مقدماتی توزیع شد و پس از اصلاح و تأیید نهایی برای گردآوری داده‌های مورد نیاز مورد استفاده قرار گرفت. بدین منظور، برای سنجش اعتبار از روش محتوایی استفاده شد که علاوه بر استفاده از گویه‌های تأیید شده در تحقیقات قبلی از نظرات اساتید و متخصصان برای اصلاح آن استفاده شد. همچنین برای تعیین پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج نشان دهنده کیفیت مطلوب ابزار اندازه‌گیری بود.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار کامپیوتری SPSS 22 و برای آزمون فرضیات از ضریب همبستگی پیرسون، تی مستقل و رگرسیون استفاده شد.

سنجش دینداری: گلاک و استارک^۱، با توجه به وجود تناقض در نتایج تحقیقاتی که درباره دینداری انجام شده بود، کوشیدند ویژگی‌هایی را از میان این پژوهش‌ها برگزینند تا براساس آنها یک مفهوم عملیاتی مشخص برای دینداری بسازند. به عقیده این دو محقق، علی‌رغم وجود تفاوت در میان ادیان، وجوه مشترک نیز بین آنها وجود دارد. ابعاد اصلی دینداری عبارت‌اند از: بعد اعتقادی، بعد مناسکی، بعد پیامدی، بعد عاطفی و بعد دانشی.

از آنجا که پژوهشگران در مورد چندبعدی بودن دینداری به دیدگاه واحدی نزدیک می‌شوند و نیز مزیت نسبی مدل گلاک و استارک مورد تأیید برخی از صاحب‌نظران قرار گرفته است و بعضی از پژوهش‌های مربوط به دینداری در ایران (توسط پژوهشگرانی مانند طالبان،

1. Glock and Stark

انوری، حشمت یغمایی، افشانی، پوراحمد و... براساس آن انجام شده، در پژوهش حاضر نیز برای سنجش دینداری از مدل یاد شده استفاده شده است. جمعاً ۱۵ گویه طراحی شده است که ابعاد اعتقادی، پیامدی، عاطفی، دانشی و مناسکی هر کدام ۳ گویه دارد و ابعاد اعتقادی، پیامدی و عاطفی دینداری پاسخگویان در یک طیف پنج قسمتی (از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف) اندازه گیری شد که برحسب نوع گویه، از ۵ تا ۱ به آن امتیاز اختصاص یافت. در بعد مناسکی و دانشی نیز گویه‌ها در طیف پنج قسمتی (اصلاً تا خیلی زیاد) ارزش گذاری شد که برحسب نوع گویه، از ۱ تا ۵ به آن امتیاز اختصاص داده شده.

جدول ۱. سنجش ابعاد مختلف دین داری

ابعاد دین داری	گویه‌ها	آلفای کرونباخ	بار عاملی
بعد اعتقادی	قرآن کلام خداست و هر چه می گوید حقیقت محض است. هنوز مطمئن نیستم که قیامتی هم وجود داشته باشد. تعدادی از فرشتگان همواره رفتار ما را زیر نظر دارند.	۰/۸۵۲	۰/۸۲۱ ۰/۸۸۳ ۰/۷۷۳
بعد عاطفی	اگر گناهی مرتکب شوم از خداوند تقاضای بخشش می کنم. هنگام زیارت اماکن متبرکه احساس خوبی به من دست می دهد. اگر مشکلی برای انسان پیش بیاید، با توسل به امامان حل می شود.	۰/۸۴۲	۰/۸۴۴ ۰/۸۱۹ ۰/۸۴۰
بعد پیامدی	وقتی آدم مالیات می دهد پرداخت خمس ضرورتی ندارد. من در کارهای روزمره حلال و حرام شرعی را رعایت می کنم. نگاه به نامحرم تیری زهر آلود از ناحیه شیطان است.	۰/۷۹۷	۰/۸۸۳ ۰/۷۲۴ ۰/۶۴۰
بعد مناسکی	معمولاً چند وقت یکبار در مراسمی مثل دعای توسل یا کمیل شرکت می کنید؟ هر چند وقت یکبار قرآن می خوانید؟ هر چند وقت یکبار در نماز جماعت شرکت می کنید؟	۰/۸۰۷	۰/۸۹۷ ۰/۸۸۹ ۰/۸۹۵
بعد دانشی	اطلاعات شما در مورد آیات قرآن چقدر است؟ شما چقدر برای یادگیری مسائل دینی تلاش می کنید؟ شما چقدر کتب مربوط به حوزه دین را مطالعه می کنید؟	۰/۸۰۶	۰/۷۰۱ ۰/۸۸۳ ۰/۸۹۲

در مجموع، بار برآورد شده برای گویه‌های مربوط به ابعاد و مؤلفه‌های مختلف دینداری بزرگ‌تر از ۰/۵ است که بیانگر مناسب بودن ابزار اندازه‌گیری است.

سنجش رفتارهای پرخطر: برای سنجش و اندازه‌گیری رفتارهای پرخطر از پرسشنامه زاده‌محمدی و احمدآبادی (۱۳۸۷) استفاده شد. پاسخگویان در طیفی ۵ گزینه‌ای (از کاملاً مخالف (۱ نمره) تا کاملاً موافق (۵ نمره))، موافقت یا مخالفت خود را با سؤالات مربوطه بیان کردند. اعتبار این مقیاس به روش همسازی درونی و با کمک آلفای کرونباخ و روایی سازه آن با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی و روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی مورد بررسی قرار گرفت. میزان آلفای کرونباخ برای مقیاس کلی ۰/۸۳۸ و برای ابعاد پرسشنامه ۰/۷۱۵ تا ۰/۸۳۱ به دست آمد.

جدول ۲. سنجش ابعاد مختلف رفتارهای پرخطر

ابعاد رفتارهای پرخطر	گویه‌ها	آلفای کرونباخ	بار عاملی
مواد مخدر	اگر به من موادی مثل گراس، تریاک یا قرص اکس تعارف کنند، رد نمی‌کنم. مواد مخدر اگر تفریحی استفاده شود، اعتیاد آور نیست. این روزها، کشیدن تریاک یا حشیش دیگر عیب نیست. آقدرها هم که می‌گویند قرص اکس، مضر نیست. من به پارتی‌ها یا میهمانی‌هایی که در آنها مواد مخدر مصرف می‌شود، می‌روم. در بین دوستان نزدیک من، کسانی هستند که مواد مخدر مصرف کنند. قرص‌های اکس به آدم شادی و هیجان می‌دهد. در صورت داشتن اراده قوی، یکبار مصرف مواد مخدر یا اکس اشکالی ندارد.	۰/۸۹۶	۰/۸۹۱ ۰/۸۷۷ ۰/۸۷۷ ۰/۸۷۲ ۰/۸۷۵ ۰/۸۸۱ ۰/۸۸۰ ۰/۸۷۴
الکل	اگر توی یک مهمانی به من الکل / مشروب تعارف شود بدم نمی‌آید که امتحان کنم. الکل، اعتیادآور نیست. الکل باعث می‌شود که آدم سختی‌های زندگی‌اش را فراموش کند.	۰/۸۹۲	۰/۸۷۵ ۰/۸۶۷ ۰/۸۶۰

ابعاد رفتارهای پرخطر	گروه‌ها	آلفای کرونباخ	بار عاملی
	اگر آدم به اندازه، مشروب بخورد هیچ اشکالی ندارد. بیشتر دوستان من الکل مصرف می‌کنند. من انواع مارک‌های الکل را می‌شناسم.		۰/۸۸۱ ۰/۸۷۸
سیگار	سیگار باعث می‌شود حس بهتری داشته باشم. از نظر من سیگار کشیدن عیب نیست. من سیگار کشیدن را دوست دارم. سیگار کشیدن آدم را آرام می‌کند. اگر به من سیگار تعارف شود حتماً قبول می‌کنم.	۰/۸۳۱	۰/۸۱۶ ۰/۸۰۸ ۰/۸۰۷ ۰/۸۲۶ ۰/۸۱۳
خشونت	از روی عصبانیت چیزهای زیادی را شکسته یا خراب کرده‌ام. گاهی دلم می‌خواهد کسی را که حقم را پایمال کرده از بین ببرم. بدم نمی‌آید که با خودم چاقو حمل کنم. چندین بار با همسالان خود درگیر شده‌ام و کار به فحش، تهدید و زد و خورد کشیده شده است. معمولاً زود از کوره در می‌روم و دعوا راه می‌اندازم.	۰/۷۹۰	۰/۷۶۰ ۰/۷۴۸ ۰/۷۴۴ ۰/۷۴۰ ۰/۷۵
رفتارهای جنسی	دوست دختر/ پسر داشتن بد نیست. خیلی از دوستان من دوست دختر/ پسر دارند. برای شناخت جنس مخالف هم که شده لازم است که آدم دوست دختر/ پسر داشته باشد. من تا به حال دوست پسر/ دختر داشته‌ام. به نظر من وقتی دو نفر از نظر احساسی به هم نزدیک شدند، نزدیکی جسمی ایرادی ندارد. رابطه جنسی باعث محکم‌تر شدن رابطه/ عشق می‌شود. اگر کسی را عاشقانه دوست داشته باشم حاضرم با او رابطه جنسی داشته باشم. به غیر از ازدواج، من راه‌های دیگری را برای رفع نیاز جنسی انتخاب می‌کنم.	۰/۸۹۵	۰/۸۷۳ ۰/۸۸۸ ۰/۸۷۵ ۰/۸۷۹ ۰/۸۷۶ ۰/۸۹۱ ۰/۸۸۰ ۰/۸۸۵

رابطه دینداری با رفتارهای پرخطر در بین جوانان شهر مشهد

ابعاد رفتارهای پرخطر	گویه‌ها	آلفای کرونباخ	بار عاملی
رانندگی پرخطر	تا جایی که بتوانم از چراغ قرمز رد می‌شوم. من از رانندگی با سرعت زیاد لذت می‌برم. من از حرکات نمایشی مثل لایی کشیدن، تک چرخ زدن و مسابقه با دیگران خوشم می‌آید. من هر چقدر هم که سریع رانندگی کنم، می‌توانم ماشین / موتور را کنترل کنم. من اگر راننده بودم سعی می‌کردم از مسیری بروم که بتوانم با سرعت بیشتری برانم. من اغلب حوصله رانندگی با سرعت کم را ندارم.	۰/۸۸۲	۰/۸۸۹ ۰/۸۴۹ ۰/۸۶۳ ۰/۸۵۸ ۰/۸۵۳ ۰/۸۶۳

بار برآوردشده برای گویه‌های مربوط به ابعاد و مؤلفه‌های رفتارهای پرخطر از ۰/۵ بزرگتر بود که نشان‌دهنده مناسب و مطلوب بودن گویه‌ها برای اندازه‌گیری این متغیر است.

یافته‌های پژوهش

جدول ۳. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ویژگی‌های فردی

متغیر	مقولات	فراوانی	درصد معتبر
جنس	زن	۱۷۷	۵۳/۸
	مرد	۲۰۶	۴۶/۲
	بدون جواب	۱	—
وضعیت تأهل	مجرد	۲۶۳	۶۹/۸
	متاهل	۱۱۴	۳۰/۲
	بدون جواب	۷	—

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی، نشانگر این امر است که از کل ۳۸۴ پاسخگوی این پژوهش، ۴۶/۲ درصد مردان و ۵۳/۸ درصد زنان بودند. همچنین بیشتر پاسخگویان را مجردها

تشکیل دادند؛ به عبارت دیگر، ۶۹/۸ درصد از پاسخگویان، مجرد و ۳۰/۲ درصد از پاسخگویان، متأهل بودند.

جدول ۴. آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
سن	۱۵	۲۹	۲۱/۸۳	۴/۴۵۳
رفتارهای پرخطر	۱	۵	۲/۱۱	۰/۷۵۴
دینداری	۱	۵	۳/۳	۰/۷۰۶

همچنین یافته‌ها نشان داد که میانگین سن پاسخگویان ۲۱/۸۳ سال است که در بازه سنی ۱۵-۲۹ سال قرار داشت. میانگین شاخص کلی رفتارهای پرخطر ۲/۱۱ و انحراف معیار آن ۰/۷۵۴ است. بنابراین، به طور کلی میانگین میزان رفتارهای پرخطر در میان جوانان کمتر از حد متوسط (۲/۱۱) است. میانگین شاخص کلی میزان دینداری ۳/۳ و انحراف معیار آن ۰/۷۰۶ است، بدین ترتیب میانگین میزان دینداری در میان جوانان بیشتر از حد متوسط (۳/۳) است.

نتایج تحلیل استنباطی دو متغیره رابطه جنسیت با رفتارهای پرخطر

جدول ۵. خروجی آزمون تی مستقل برای مقایسه میزان رفتارهای پرخطر بر حسب جنس

متغیر	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	سطح معناداری
رفتارهای پرخطر	مرد	۲/۳۴	۰/۸۱۰	۵/۵۸۴	۳۳۶/۱۹۸	۰/۰۰۱
	زن	۱/۹۲	۰/۶۴۴			
گرایش به مواد مخدر	مرد	۱/۹۵	۰/۸۸۳	۲/۶۵۹	۳۵۰/۷۸۶	۰/۰۰۸
	زن	۱/۷۳	۰/۷۵۶			
گرایش به الکل	مرد	۲/۲۲	۱/۰۷۵	۳/۹۵۶	۳۳۸/۷۴۹	۰/۰۰۱
	زن	۱/۸۲	۰/۸۶۵			

رابطه دینداری با رفتارهای پرخطر در بین جوانان شهر مشهد

متغیر	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	سطح معناداری
گرایش به سیگار	مرد	۲/۱۱	۱/۱۲۹	۳/۷۱۰	۳۲۱/۳۴۲	۰/۰۰۱
	زن	۱/۷۳	۰/۸۳۴			
گرایش به خشونت	مرد	۲/۳۶	۰/۹۱۸	۴/۳۲۸	۳۸۳	۰/۰۰۱
	زن	۱/۹۷	۰/۸۳۵			
گرایش به رفتارهای جنسی	مرد	۲/۷۳	۱/۰۵۶	۶/۵۲۵	۳۴۲/۰۶۹	۰/۰۰۱
	زن	۲/۰۸	۰/۸۶۴			
گرایش به رانندگی پرخطر	مرد	۲/۶۱	۱/۰۶۲	۴/۳۳۷	۳۸۲	۰/۰۰۱
	زن	۲/۱۶	۰/۹۴۰			

طبق یافته‌های جدول (۵)، بین میانگین تمامی ابعاد رفتارهای پرخطر در میان مردان و زنان تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین میانگین میزان رفتارهای پرخطر مردان در تمامی ابعاد، بیشتر از میانگین میزان رفتارهای پرخطر زنان بود.

رابطه جنسیت و دینداری

جدول ۶. خروجی آزمون تی مستقل جهت مقایسه میزان دینداری برحسب جنس

متغیر	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	سطح معناداری
دینداری	مرد	۳/۲۹	۰/۷۳۰	-۰/۲۰۴	۳۶۶/۴۰۶	۰/۸۳۹
	زن	۳/۳۱	۰/۶۸۷			

با توجه به داده‌های جدول (۶)، سطح معناداری آزمون تی برای مقایسه دینداری بین زنان و مردان، از ۰/۰۵ ($Sig=0/839$) بیشتر است. این موضوع بیانگر عدم وجود تفاوت معنی‌دار بین دینداری در مردان و زنان است.

رابطه سن و رفتارهای پرخطر

جدول ۷. ماتریس همبستگی بین متغیر سن و ابعاد مختلف رفتارهای پرخطر

رفتارهای پرخطر	گرایش به رانندگی پرخطر	گرایش به رفتارهای جنسی	گرایش به خشونت	گرایش به سیگار	گرایش به الکل	گرایش به مواد مخدر		
							ضریب همبستگی	سن
	-۰/۰۸۸	-۰/۱۱۹	-۰/۰۱۲	-۰/۱۷۱	-۰/۰۷۰	-۰/۰۲۷	-۰/۰۵۱	
	۰/۰۸۹	۰/۰۲۱	۰/۸۱۱	۰/۰۰۱	۰/۱۷۱	۰/۵۹۵	۰/۳۲۲	سطح معنی داری

خروجی این آزمون نشان می‌دهد درحالی‌که بین متغیر سن و ابعاد گرایش به خشونت ($P < ۰/۰۱$) و گرایش به رانندگی پرخطر ($P < ۰/۰۵$)، همبستگی منفی و معناداری وجود دارد، ولی رابطه معناداری بین متغیر سن و شاخص کلی رفتارهای پرخطر وجود ندارد ($P > ۰/۰۵$).

رابطه سن و دینداری

جدول ۸. ماتریس همبستگی بین متغیر سن و ابعاد مختلف دین‌داری

دین‌داری	بعد دانشی	بعد مناسکی	بعد پیامدی	بعد عاطفی	بعد اعتقادی		
						ضریب همبستگی	سن
	-۰/۰۲۱	-۰/۰۸۲	-۰/۰۸۰	۰/۰۹۵	۰/۰۰۶	-۰/۰۱۴	
	۰/۶۸۸	۰/۱۰۹	۰/۱۱۹	۰/۰۶۵	۰/۹۱۵	۰/۷۷۹	سطح معنی داری

براساس یافته‌های جدول (۸)، بین متغیر سن و میزان دینداری و ابعاد آن رابطه معناداری وجود ندارد ($P > 0/05$).

رابطه وضعیت تأهل و رفتارهای پرخطر

جدول ۹. خروجی آزمون تی مستقل برای مقایسه میزان رفتارهای پرخطر بر حسب وضعیت تأهل

متغیر	مقولات	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	سطح معناداری
رفتارهای پرخطر	مجرد	۲/۲۰	۰/۷۵۷	۳/۴۷۷	۳۷۵	۰/۰۰۱
	متاهل	۱/۹۱	۰/۷۰۹			
گرایش به مواد مخدر	مجرد	۱/۸۸	۰/۸۴۰	۱/۶۵۴	۳۷۵	۰/۰۹۹
	متاهل	۱/۷۳	۰/۷۹۸			
گرایش به الکل	مجرد	۲/۱۲	۱/۰۳۰	۳/۵۲۴	۲۵۹/۵۲۲	۰/۰۰۱
	متاهل	۱/۷۶	۰/۸۴۴			
گرایش به سیگار	مجرد	۱/۹۸	۱/۰۲۱	۱/۸۵۰	۳۷۵	۰/۰۶۵
	متاهل	۱/۷۷	۰/۹۵۵			
گرایش به خشونت	مجرد	۲/۲۲	۰/۸۶۹	۱/۹۸۷	۳۷۵	۰/۰۴۸
	متاهل	۲/۰۲	۰/۹۳۷			
گرایش به رفتارهای جنسی	مجرد	۲/۵۲	۱/۰۲۹	۴/۳۶۵	۲۵۱/۸۲۲	۰/۰۰۱
	متاهل	۲/۰۷	۰/۸۷۱			
گرایش به رانندگی پرخطر	مجرد	۲/۴۸	۱/۰۴۷	۳/۰۹۸	۳۷۴	۰/۰۰۱
	متاهل	۲/۱۳	۰/۹۲۷			

همان‌طور که نتایج جدول (۹) نشان می‌دهد، بین میانگین رفتارهای پرخطر در میان جوانان مجرد و متأهل تفاوت معناداری وجود دارد ($P < 0/001$). میانگین رفتارهای پرخطر در ابعاد گرایش به الکل، گرایش به خشونت، گرایش به رفتارهای جنسی و گرایش به رانندگی پرخطر در جوانان مجرد بیشتر از متأهلین است. ولی بین میانگین دو بعد گرایش به مواد مخدر و گرایش به سیگار در میان جوانان مجرد و متأهل تفاوت معناداری وجود ندارد ($P > 0/05$).

رابطه وضعیت تأهل و دینداری

جدول ۱۰. خروجی آزمون تی مستقل برای مقایسه میزان ییگانگی اجتماعی بر حسب وضعیت تأهل

متغیر	مقولات	میانگین	انحراف معیار	تی	درجه آزادی	سطح معناداری
دینداری	مجرد	۳/۲۰	۰/۷۱۷	-۴/۱۲۳	۲۳۶/۶۵۳	۰/۰۰۱
	متاهل	۳/۵۱	۰/۶۴۶			
بعد اعتقادی	مجرد	۳/۶۴	۰/۹۷۷	-۳/۱۵۹	۲۲۹/۹۴۲	۰/۰۰۲
	متاهل	۳/۹۷	۰/۹۰۸			
بعد عاطفی	مجرد	۳/۵۸	۱/۱۱۵	-۲/۷۹۸	۲۲۵/۹۸۰	۰/۰۰۶
	متاهل	۳/۹۲	۱/۰۵۵			
بعد پیامدی	مجرد	۳/۲۵	۰/۸۹۱	-۴/۸۵۹	۲۱۷/۰۲۶	۰/۰۰۱
	متاهل	۳/۷۳	۰/۸۸۱			
بعد مناسکی	مجرد	۲/۷۶	۰/۹۷۴	-۲/۳۲۴	۲۳۳/۵۸۹	۰/۰۲۱
	متاهل	۲/۹۹	۰/۸۹۰			
بعد دانشی	مجرد	۲/۷۷	۰/۹۴۰	-۱/۴۹۷	۲۲۴/۸۰۵	۰/۱۳۶
	متاهل	۲/۹۳	۰/۸۹۴			

طبق یافته‌های جدول (۱۰)، بین میانگین میزان دینداری در بین افراد مجرد و متأهل تفاوت معناداری وجود دارد ($P < ۰/۰۵$)، به طوری که میانگین میزان دینداری متأهلین در همه ابعاد بیشتر از مجردها است و فقط بین میانگین بعد دانشی در جوانان مجرد و متأهل تفاوت معناداری وجود ندارد ($P > ۰/۰۵$).

ماتریس همبستگی ابعاد مختلف متغیرهای تحقیق

متغیر مستقل پژوهش حاضر، میزان دینداری و ابعاد آن است. برای بررسی نقش این متغیر و ابعاد آن در رفتارهای پرخطر و با توجه به اینکه این متغیرها در سطح فاصله‌ای اندازه‌گیری شده‌اند از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است که نتایج این آزمون‌ها در جدول (۱۱) گزارش شده است:

جدول ۱۱. ماتریس همبستگی مرتبه صفر بین ابعاد متغیرهای تحقیق

گرایش به رانندگی پرخطر	گرایش به رفتارهای جنسی	گرایش به خشونت	گرایش به سیگار	گرایش به الکل	گرایش به مواد مخدر	دینداری	بعد دانشی	بعد مناسکی	بعد پیامدی	بعد عاطفی	بعد اعتقادی	
											۰/۷۵۰ ^{***}	بعد عاطفی
										۰/۶۶۱ ^{***}	۰/۶۹۳ ^{***}	بعد پیامدی
									۰/۳۱۹ ^{***}	۰/۲۳۹ ^{***}	۰/۲۱۰ ^{***}	بعد مناسکی
								۰/۶۲۵ ^{***}	۰/۲۴۳ ^{***}	۰/۱۳۰ ^{***}	۰/۱۷۵ ^{***}	بعد دانشی
							۰/۵۸۱ ^{***}	۰/۶۴۹ ^{***}	۰/۸۰۶ ^{***}	۰/۷۸۸ ^{***}	۰/۷۹۱ ^{***}	دینداری (شاخص کلی)
						-۰/۲۷۲ ^{***}	-۰/۰۸۳ ^{***}	-۰/۱۱۸ ^{***}	-۰/۲۳۳ ^{***}	-۰/۲۸۰ ^{***}	-۰/۲۵۵ ^{***}	گرایش به مواد مخدر
					۰/۶۹۳ ^{***}	-۰/۴۵۷ ^{***}	-۰/۲۶۰ ^{***}	-۰/۳۴۵ ^{***}	-۰/۴۱۲ ^{***}	-۰/۳۱۹ ^{***}	-۰/۳۲۵ ^{***}	گرایش به الکل
۰/۶۸۷ ^{***}					۰/۶۰۵ ^{***}	-۰/۳۲۵ ^{***}	-۰/۲۳۹ ^{***}	-۰/۲۳۸ ^{***}	-۰/۲۸۱ ^{***}	-۰/۲۲۶ ^{***}	-۰/۱۹۶ ^{***}	گرایش به سیگار

گرایش به رانندگی پرخطر	گرایش به رفتارهای جنسی	گرایش به خشونت	گرایش به سیگار	گرایش به الکل	گرایش به مواد مخدر	دین داری	بعد دانشی	بعد مناسکی	بعد پیامدی	بعد عاطفی	بعد اعتقادی	
			۰/۵۲۷ ^{***}	۰/۵۱۳ ^{***}	۰/۵۵۳ ^{***}	-۰/۱۳۲ ^{***}	-۰/۱۱۲ [°]	-۰/۱۸۰ ^{***}	-۰/۱۰۷ [°]	-۰/۰۸۵ [°]	-۰/۰۳۴ [°]	گرایش به خشونت
		۰/۵۶۸ ^{***}	۰/۵۱۱ ^{***}	۰/۶۰۶ ^{***}	۰/۴۴۹ ^{***}	-۰/۳۴۴ ^{***}	-۰/۲۹۳ ^{***}	-۰/۴۱۹ ^{***}	-۰/۲۷۰ ^{***}	-۰/۱۲۹ [°]	-۰/۱۵۴ ^{***}	گرایش به رفتارهای جنسی
	۰/۵۷۵ ^{***}	۰/۶۰۲ ^{***}	۰/۴۹۱ ^{***}	۰/۴۲۷ ^{***}	۰/۴۳۹ ^{***}	-۰/۰۹۷ [°]	-۰/۱۲۲ [°]	-۰/۲۰۴ ^{***}	-۰/۰۵۵ [°]	-۰/۰۱۰ [°]	۰/۰۲۶ [°]	گرایش به رانندگی پرخطر
۰/۷۴۶ ^{***}	۰/۸۱۱ ^{***}	۰/۷۷۲ ^{***}	۰/۷۹۰ ^{***}	۰/۸۱۹ ^{***}	۰/۷۸۶ ^{***}	-۰/۳۵۳ ^{***}	-۰/۲۴۱ ^{***}	-۰/۳۲۷ ^{***}	-۰/۲۹۲ ^{***}	-۰/۲۲۱ ^{***}	-۰/۲۰۴ ^{***}	رفتارهای پرخطر (شاخص کلی)

یافته‌های جدول (۱۱) نشان می‌دهد که بین ابعاد مختلف دینداری با رفتارهای پرخطر رابطه منفی و معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر با افزایش سطح هر یک از مؤلفه‌های دینداری، میزان رفتارهای پرخطر نیز کاهش پیدا می‌کند. بین ابعاد گرایش به مواد مخدر با بعد دانشی، گرایش به خشونت با بعد اعتقادی و با بعد عاطفی و نیز بین گرایش به رانندگی پرخطر با ابعاد اعتقادی، عاطفی و پیامدی رابطه معناداری یافت نشد ($P > ۰/۰۵$). در بین ابعاد مختلف دینداری، بعد مناسکی قوی‌ترین ($r = -۰/۳۲۷$) و بعد اعتقادی ($r = -۰/۲۰۴$) ضعیف‌ترین رابطه را با رفتارهای پرخطر دارند.

رگرسیون چندگانه برای سنجش اثر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته

در یک جمع‌بندی از آزمون‌های مطرح شده، رگرسیون چندگانه تأثیر متغیرهای مستقل بر

متغیر وابسته با روش گام به گام^۱ به شرح زیر بررسی می شود:

از مجموع ابعاد دین داری وارد شده در معادله رگرسیون، ۲ بعد تأثیر معنی داری بر رفتارهای پرخطر داشتند. از بین متغیرهای باقیمانده در مدل رگرسیون، بعد مناسکی و بعد پیامدی در مجموع بیشترین اثر را بر متغیر رفتارهای پرخطر داشته اند.

جدول ۱۲. رگرسیون تأثیر متغیرهای مستقل بر میزان رفتارهای پرخطر

متغیر	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده (Beta)	t	سطح معنی داری
	B	خطای معیار			
مناسکی	-۰/۲۰۷	۰/۰۳۹	-۰/۲۶۱	-۵/۲۳۸	۰/۰۰۱
پیامدی	-۰/۱۷۲	۰/۰۴۱	-۰/۲۰۸	-۴/۱۷۸	۰/۰۰۱
ضریب تعیین تعدیل شده ^۲		ضریب تعیین ^۳		ضریب همبستگی چند گانه ^۴	
۰/۱۴۲		۰/۱۴۶		۰/۳۸۲	

براساس اطلاعات جدول (۱۲)، بعد مناسکی در بین متغیرهای مستقل، بیشترین تأثیر را بر رفتارهای پرخطر دارد. با استفاده از واریانس ترکیب خطی متغیرهای مستقل می توان نزدیک به ۱۵ درصد از واریانس متغیر رفتارهای پرخطر را توضیح داد. مابقی تغییرات متغیر وابسته به دلیل پیچیده و چندبعدی بودن متغیر وابسته تحقیق یعنی رفتارهای پرخطر و هم چنین به حساب نیامدن برخی از متغیرهایی است که بر این متغیر تأثیر گذار هستند.

1. Stepwise
2. Adjusted R Square
3. R Square
4. R

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

در هر جامعه سطحی از رفتارهای پرخطر (مصرف مواد مخدر، سیگار، الکل، خشونت، رفتار جنسی و رانندگی خطرناک) وجود دارد. طبق آمارها هر روز بر میزان این رفتارها افزوده می‌شود که افزایش این رفتارها می‌تواند هم باعث بروز مشکلات فردی و هم مشکلات جمعی برای سلامت جامعه شود و در حرکت جامعه به سمت رشد و پیشرفت خلل ایجاد کند. جامعه‌شناسان به این نتیجه رسیده‌اند که برخی از ابعاد دین را می‌توان دارای نقشی بازدارنده درخصوص برخی از انواع رفتارهای پرخطر و ناهنجار به حساب آورد. به همین جهت، پژوهش حاضر به بررسی رابطه دینداری با رفتارهای پرخطر پرداخته است. پس از طی مراحل مقدماتی و مرور پژوهش‌ها و تحقیقات داخلی و خارجی، نظریات مرتبط با موضوع مورد بررسی قرار گرفت. سپس جهت بررسی و تحلیل فرضیات پژوهش با استفاده از تکمیل پرسشنامه در یک نمونه ۳۸۴ نفری از جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله شهر مشهد، داده‌های موردنیاز جمع‌آوری شد و به‌وسیله فنون و آزمون‌های آماری و نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

براساس نتایج توصیفی پژوهش، بیشتر پاسخگویان (۶۰/۶ درصد) از نظر میزان دینداری در سطح متوسط بودند؛ در حالی که در رابطه با رفتارهای پرخطر بیشتر آنها (۶۷ درصد) در پایین طیف قرار داشتند.

طبق یافته‌های تحقیق، بین میانگین شاخص رفتارهای پرخطر در مردان و زنان تفاوت معناداری وجود دارد؛ همسو با نتایج تحقیق افشانی و همکاران (۱۳۹۴)، همچنین چاناکیرا و همکاران (۲۰۱۴) و استینمان و همکارش (۲۰۰۴). میانگین میزان رفتارهای پرخطر مردان را در تمامی ابعاد، بیشتر از میانگین میزان رفتارهای پرخطر زنان به دست آوردند؛ درحالی که تفاوت معناداری بین دینداری پسران و دختران جوان در شهر مشهد وجود نداشت.

رابطه بین سن و رفتارهای پرخطر و سن و دینداری معنادار نشد؛ به این دلیل که بازه سنی مورد بررسی در این پژوهش محدود بود و واریانس سن چندان زیاد نبود. همچنین یافته‌ها حاکی است که میانگین رفتارهای پرخطر جوانان مجرد در ابعاد گرایش به الکل، گرایش به خشونت، گرایش به رفتارهای جنسی و گرایش به رانندگی پرخطر بیشتر از متأهلین است. ولی بین میانگین دو بعد گرایش به مواد مخدر و گرایش به سیگار در میان جوانان مجرد و متأهل تفاوت معناداری

وجود ندارد که این نتیجه با نتایج تحقیق افشانی و همکاران (۱۳۹۴) هم‌راستاست. همچنین میانگین میزان دین‌داری متأهلین در همه ابعاد بیشتر از مجردها بود و بین میانگین بعد دانشی در میان جوانان مجرد و متأهل تفاوت معناداری وجود ندارد.

بررسی رابطه دینداری و ابعادش با بروز رفتارهای پرخطر نشان داد که در جوانان هر چه بر میزان شاخص دینداری افزوده شود، بروز رفتارهای پرخطر کاهش می‌یابد؛ پژوهش‌های افشانی و همکاران (۱۳۹۴)، نصرت‌ناهوکی، توکلی و دهواری (۱۳۹۴)، سینها^۱ و همکاران (۲۰۰۷)، استینمان^۲ و همکارش (۲۰۰۴) و میلر و همکاران (۲۰۰۰) نتایج مشابهی در این باره داشتند؛ همچنین در بین ابعاد مختلف دینداری، بعد مناسکی قوی‌ترین ($r = -0.327$) و بعد اعتقادی ($r = -0.204$) ضعیف‌ترین رابطه را با رفتارهای پرخطر دارد. یافته‌ها نشان می‌دهد که دینداری بالاترین همبستگی را با بعد پیامدی ($r = 0.806$) دارد که این موضوع نتایج مطالعه سراج‌زاده و پویافر (۱۳۸۸) را تأیید می‌کند.

در این راستا، رویکرد وبر به طور کلی بر این امر دلالت دارد که دینداران به دلیل ایمان و اعتقاد خود بهتر می‌توانند بر خواهش‌های نفسانی و غریزی خود غلبه کنند. همچنین احتمال کمی وجود دارد که آنها به انجام رفتارهای پرخطر روی آورند. از نظر وبر، دین عامل مهمی برای کنترل خواهش‌های غریزی انسان است. از سوی دیگر، چون مؤمنان از احساس پوچی و بی‌هدفی، کمتر رنج می‌برند، احتمال کنترل لذات مادی از طرف آنها بیشتر است.

با توجه به اینکه رابطه دین و مذهب با رفتارهای پرخطر حائز اهمیت است، نتایج این پژوهش نشان داد درحالی که بعد مناسکی دارای بیشترین رابطه با میزان رفتارهای پرخطر است و بعد پیامدی دینداری در میان جامعه آماری این تحقیق قوی‌تر است. از این رو، پیشنهاد می‌شود نهادهای مذهبی و نهادهای آموزشی همچون خانواده و آموزش و پرورش هنگام اجرای مناسک دینی، در رابطه با رفتارهای پرخطر و عواقب و صدمات آن آگاه‌سازی کنند و پیامدهای این نوع رفتارها طی یک فرآیند جامعه‌پذیری به نمایش گذاشته شود. همچنین سایر ابعاد دینداری تقویت شود تا از این طریق بر قدرت بازدارندگی دینداری در رابطه با رفتارهای پرخطر افزوده شود.

1. Sinha
2. Steinman

فهرست منابع

۱. احمدی، حبیب (۱۳۹۱)، *جامعه‌شناسی انحرافات*، تهران: سمت.
۲. احمدی، حبیب (۱۳۸۴)، *جامعه‌شناسی انحرافات*، تهران: سمت.
۳. احمدی، حبیب و شاحسنی، عبدالله (۱۳۹۶)، «بررسی نقش پابندی به دین در پیشگیری از رفتارهای پرخطر در میان جوانان ۱۸-۳۰ ساله شهرستان‌های استهبان و فسا»، *فصلنامه علوم اجتماعی*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، دوره ۱۱، شماره ۳۶، صص ۱-۳۴.
۴. افشانی، سید علیرضا؛ امانی، شرمین و میرمنگره، اکرم (۱۳۹۴)، «دینداری و رفتارهای پرخطر»، *فصلنامه توسعه اجتماعی* (توسعه انسانی سابق)، شماره ۲، صص ۱۵۸-۱۳۱.
۵. آزاد ارمکی، تقی؛ شریفی ساعی، محمدحسین؛ ایشاری، مریم و طالبی، سحر (۱۳۹۰)، «سنخ‌شناسی الگوهای روابط جنسی پیش از ازدواج در ایران»، *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، شماره ۲، صص ۱-۳۴.
۶. بهروان، حسین و بهروان، ندا (۱۳۹۰)، «علل جامعه‌شناختی رانندگی پرخطر در مشهد»، *فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی*، شماره ۴، صص ۱۴۲-۱۰۹.
۷. پناهی، محمدحسین و شایگان، فریا (۱۳۸۶)، «اثر میزان دینداری بر اعتماد سیاسی»، *فصلنامه علوم اجتماعی*، دانشگاه علامه طباطبائی، شماره ۳۷، صص ۱۰۸-۷۳.
۸. تامسون، کنت و دیگران (۱۳۸۷)، *دین و ساختار اجتماعی*، ترجمه علی بهرام‌پور و حسن محدثی، تهران: انتشارات کویر.
۹. حاجی‌زاده، شایسته نجات، سحرناز؛ مجدزاده، سیدرضا؛ محرز، مینو؛ ستایش، حمیدرضا و گویا، محمد مهدی (۱۳۹۱)، «رفتارهای پرخطر افراد مبتلا به عفونت HIV در مراجعان به مراکز مشاوره بیماری‌های رفتاری دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران»، *مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی*، شماره ۱، صص ۱-۶۵.
۱۰. حیدری، علیرضا؛ کشتکاران، علی؛ جوانبخت، مهدی؛ اعتماد، کوروش و لطفی، منصوره (۱۳۹۰)، «تغییرات رفتارهای جنسی محافظت نشده و استفاده از سرنگ مشترک در معتادان مراجعه‌کننده به مراکز درمان نگره‌دارنده با متادون وابسته به دانشگاه علوم پزشکی شیراز: مقایسه قبل با بعد از مداخله بدون گروه کنترل»، *مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی*، شماره ۱، صص ۷۶-۶۷.

۱۱. ربانی، رسول و طاهری، زهرا (۱۳۸۸)، «تبیین جامعه‌شناختی میزان دینداری و تأثیر آن بر سرمایه اجتماعی در بین ساکنان شهر جدید بهارستان اصفهان»، **مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی**، دانشگاه فردوسی مشهد، سال پنجم، شماره ۲، صص ۹۱-۱۲۹.
۱۲. ربانی، رسول (۱۳۸۰)، **جامعه‌شناسی جوانان**، تهران: آوای نور.
۱۳. رحمانی، مریم؛ قاسمی، وحید و هاشمیان‌فر، علی (۱۳۹۴)، «تأثیر روابط اجتماعی بر بروز رفتارهای پرخطر نوجوانان شهر بجنورد»، **جامعه‌شناسی کاربردی**، شماره ۱، صص ۱-۲۶.
۱۴. رحمتی نجار کلایی، فاطمه و دیگران (۱۳۸۸)، «کاربرد الگوی اعتقاد بهداشتی در زمینه برنامه‌ریزی برای پیشگیری از ایدز در دانشجویان دانشگاه تهران»، **فصلنامه پایش**، شماره ۴، صص ۳۴۹-۳۵۹.
۱۵. زاده‌محمدی، علی و احمدآبادی، زهره (۱۳۸۷)، «هم‌وقوعی رفتارهای پرخطر در بین نوجوانان دبیرستان‌های تهران»، **فصلنامه خانواده‌پژوهی**، دوره ۴، شماره ۱۳، صص ۸۷-۱۰۰.
۱۶. ستوده، هدایت‌ا... (۱۳۷۹)، **آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات)**، تهران: آوای نور.
۱۷. سخاوت، جعفر (۱۳۷۴)، **جامعه‌شناسی انحرافات**، تهران: انتشارات پیام نور.
۱۸. سراج‌زاده، حسین؛ جواهری، فاطمه و ولایتی خواجه، سمیه (۱۳۹۲)، «دین و سلامت: آزمون اثر دینداری بر سلامت در میان نمونه‌ای از دانشجویان»، **جامعه‌شناسی کاربردی**، دوره ۲۴، شماره ۴۹، صص ۵۵-۷۷.
۱۹. سراج‌زاده، سیدحسین (۱۳۷۷)، «نگرش‌ها و رفتارهای دینی نوجوانان تهران و دلالت‌های آن بر نظریه سکولار شدن»، **نمایه پژوهش**، ش ۹ و ۱۰، صص ۱۰۵-۱۱۸.
۲۰. سراج‌زاده، سیدحسین و پویافر، محمدرضا (۱۳۸۸)، «دین و نظم اجتماعی: بررسی رابطه دینداری با احساس آنومی و کجروی در میان نمونه‌ای از دانشجویان»، **مسائل اجتماعی ایران**، دوره ۱۶، شماره ۶۳، صص ۷۲-۱۰۵.
۲۱. شایگان، فریبا و جبلی، معصومه (۱۳۸۹)، «بررسی عوامل فردی مؤثر بر گرایش به بزهکاری زنان»، **فصلنامه پلیس زن**، شماره ۱۳، صص ۶۳-۱۰۰.

۲۲. شکرریزی، زهرا (۱۳۷۶)، **وندالیسم (تخریب آگاهانه اموال عمومی)**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علوم و تحقیقات مرکز.
۲۳. شهابی، سیامک (۱۳۸۲)، **بررسی اولویت‌های ارزشی جوانان روستایی و عوامل مؤثر بر آن**، اصفهان: گروه تحقیقات و بررسی مسائل روستایی.
۲۴. عراقی، عزت و واحدیان، محمد (۱۳۸۶)، «بررسی نقش اعتیاد در تصادفات موتورسیکلت در سطح مشهد»، **نشریه دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی**، شماره ۵۸، صص ۳۹-۳۴.
۲۵. فرزانه جاجرمی، حسن؛ ستوده اصل، نعمت؛ کهساری، رضا و جهان، فائزه (۱۴۰۰)، «ارائه مدل علی گرایش به رفتارهای پرخطر براساس نگرش مذهبی و سبک‌های فرزند پروری والدین: با میانجیگری چشم‌انداز زمان»، **فصلنامه پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی**، شماره ۴۲، صص ۳۵-۵۲.
۲۶. کتابی، محمود؛ گنجی، محمد؛ معصومی، رضا و احمدی، یعقوب (۱۳۸۳)، «دین، سرمایه اجتماعی و توسعه اجتماعی - فرهنگی»، **مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان**، شماره ۲، صص ۱۹۲-۱۶۹.
۲۷. گر، تدرابرت (۱۳۷۸)، **چرا انسان‌ها شورش می‌کنند؟**، ترجمه علی مرشدی‌زاد و حمیرا مشیرزاده، چاپ سوم، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۲۸. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۳)، **جامعه‌شناسی**، ترجمه منوچهر صبوری، چاپ یازدهم، تهران: انتشارات نی.
۲۹. لیتل، دانیل (۱۳۸۶)، **تبیین در علوم اجتماعی**، ترجمه عبدالکریم سروش، تهران: موسسه فرهنگی صراط.
۳۰. متذکر، مرتضی؛ شوکت نقده، معصومه و انوشه، محمد (۱۳۹۰)، «زمینه‌یابی فاکتورهای رفتارهای پرخطر معتادان تحت درمان با متادون مراجعه‌کننده به مرکز ترک اعتیاد بیمارستان روانپزشکی ارومیه در سال ۱۳۸۹»، **مجله‌ی پزشکی ارومیه**، شماره ۶، صص ۵۶۸-۵۶۰.
۳۱. موحد، مجید و کایدان، میثم (۱۳۸۶)، **جنسیت و جامعه‌شناسی دین**، تهران: انتشارات آوند اندیشه.

۳۲. مهربابی، حسینعلی؛ محمودی، فهیمه و مولوی، حسین (۱۳۹۵)، «پیش‌بینی گرایش به رفتارهای پرخطر براساس باورهای دینی، هیجان‌خواهی، آلودگی محیط و رسانه‌ها در دانشجویان دختر»، *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، شماره ۲، صص ۱۴-۴.
۳۳. میری، میرنادر؛ بهرامی احسان، هادی و بهرامی زاده، حمید (۱۳۹۰)، «رابطه سبک‌های تربیتی ادراک شده پدر و رفتارهای پرخطر»، *مجله علوم روانشناختی*، شماره ۴، صص ۸۷-۷۹.
۳۴. نصرت ناهوکی، عبدالسلام؛ توکلی، هادی و دهواری، ایوب (۱۳۹۴)، «رابطه دینداری با میزان اعتیاد و بزهکاری در نوجوانان»، *کنفرانس بین‌المللی مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی*.
۳۵. وروایی، طاهره و وروایی، اکبر (۱۳۹۵)، «تأثیر طرد اجتماعی بر تکرار جرم زنان پس از آزادی (مورد مطالعه: شهرستان کرمانشاه، سال ۱۳۹۴)»، *فصلنامه انتظام اجتماعی*، شماره ۲، صص ۶۳-۳۴.
36. Aboussalam, N., Naudé, L., Lens, W., and Esterhuyse, K. (2015), The relationship between future time perspective, self-efficacy and risky sexual behavior in the Black youth of central South Africa. **Journal of Mental Health**, 25(2): 176-183.
37. Baier, C. J., & Wright, B. R. (2001), If you love me, keep my commandments: A meta-analysis of the effect of religion on crime. **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 38(1): 3-21.
38. Benson, P. L., Leffert, N. (1998), Developmental Assets: Measurement and Prediction of Risk Behaviors among Adolescents. **Journal of Applied Developmental Science**, 2(4): 209-230.
39. Carr Gregg, M. R. C., & Grover, S. R. (2003), Risk taking behavior. **Journal of Australia**, 178: 601-604.
40. Chanakira, E., Goyder, E. C., Freeman, J. V., O'Cathain, A., Kinghorn, G., and Jakubovic, M. (2014), Social and psychosocial factors associated with high-risk sexual behavior among university students in the United Kingdom: a web-survey. **International journal of STD and AIDS**, 26(6): 369-378.
41. George Dalmida, S., Aduloju-Ajijola, N., Clayton-Jones, D., Thomas, T. L., Erazo Toscano, R. J., Lewis, R., & Lunyong, M. (2018), Sexual Risk Behaviors of African American Adolescent Females: The Role of Cognitive and Religious Factors. **Journal of Transcultural Nursing**, 29(1): 74-83.
42. Hale, D. R., Viner, R. M. (2016), The correlates and course of multiple health risk behavior in adolescence. **BMC public health**, 16(1): 1-12.
43. Kishimoto, H. (1961), An operational definition of religion. **Numen**, 8(Fasc. 3): 236-240.

44. Miller, L., Davies, M., & Greenwald, S. (2000), Religiosity and substance use and abuse among adolescents in the National Comorbidity Survey. **Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry**, 39(9): 1190-1197.
45. Miller, W. B. (1958), Lower class culture as a generating milieu of gang delinquency. **Journal of social issues**, 14(3), 5-19.
46. Sinha, J. W., Cnaan, R. A., & Gelles, R. J. (2007), Adolescent risk behaviors and religion: Findings from a national study. **Journal of adolescence**, 30(2): 231-249.
47. Smith, C. (2003), Theorizing religious effects among American adolescents. **Journal for the scientific study of religion**, 42(1), 17-30.
48. Steinman, K. J., & Zimmerman, M. A. (2004), Religious activity and risk behavior among African American adolescents: Concurrent and developmental effects. **American journal of community psychology**, 33(3-4): 151-161.
49. Vredenburgh, A. N. (2014, September), Reported risk behaviors and perceived riskiness of activities using a risk-taking scale by adolescents and young adults. **In Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting**, 58 (1): 544-548.
50. Zetola, N. M., Modongo, C., Olabiyi, B., Ramogola-Masire, D., Collman, R. G., and Chao, L. W. (2014), Examining the relationship between alcohol use and high-risk sex practices in a population of women with high HIV incidence despite high levels of HIV-related knowledge. **Sexually transmitted infections**, 90(3): 216-222.